

บทที่ 2

วรรณกรรมที่เกี่ยวข้อง

การวิจัยเรื่อง การพัฒนาชุดการเรียนรู้เรื่องภูมิปัญญาท้องถิ่นที่ยึดแนวเศรษฐกิจพอเพียง สำหรับนักเรียน วรรณกรรมที่เกี่ยวข้องครอบคลุม (1) ชุดการเรียนรู้ (2) ชุดการเรียนรู้แบบอิงประสบการณ์ (3) ภูมิปัญญาท้องถิ่น (4) เศรษฐกิจพอเพียง (5) การทดสอบประสิทธิภาพ และ (6) งานวิจัยที่เกี่ยวข้อง

1. ชุดการเรียนรู้

ชุดการเรียนรู้หรือสื่อประสมได้นำมาใช้ในประเทศไทย โดยศาสตราจารย์ ดร.ชัยยงค์ พรหมวงศ์ ได้นำมาทดลองใช้ในการเรียนการสอนตั้งแต่ปี พ.ศ. 2516 ในวรรณกรรมที่เกี่ยวข้องกับชุดการเรียนรู้จะกล่าวถึง (1) ความหมายของชุดการเรียนรู้ (2) ประเภทของชุดการเรียนรู้ (3) แนวคิดนำไปสู่การผลิตชุดการเรียนรู้ (4) องค์ประกอบของชุดการเรียนรู้ และ (5) คุณค่าของชุดการเรียนรู้

1.1 ความหมายของชุดการเรียนรู้

ชุดการเรียนรู้ตรงกับภาษาอังกฤษว่า “Instructional Package” เป็นสื่อประสมประเภทหนึ่งซึ่งมีจุดมุ่งหมายเฉพาะเรื่องที่สอน (ชัยยงค์ พรหมวงศ์ 2539: 117)

1.2 ประเภทของชุดการเรียนรู้

ชัยยงค์ พรหมวงศ์ (2539: 118) ได้กล่าวถึง ประเภทของชุดการเรียนรู้ไว้ 5 ประเภทใหญ่ ซึ่งสรุปสาระสำคัญได้ดังนี้ (1) ชุดการเรียนรู้ประกอบการบรรยาย (2) ชุดการเรียนรู้แบบกลุ่มกิจกรรม (3) ชุดการเรียนรู้ตามเอกัตภาพหรือชุดการเรียนรู้รายบุคคล (4) ชุดการเรียนรู้ทางไกล และ (5) ชุดการเรียนรู้แบบอิงประสบการณ์ จากการศึกษาชุดการเรียนรู้ทั้ง 5 ประเภทที่กล่าวมาข้างต้น สรุปสาระสำคัญแต่ละประเภทของชุดการเรียนรู้ได้ดังนี้

1) ชุดการเรียนรู้ประกอบการบรรยาย เป็นชุดการเรียนรู้ที่มุ่งช่วยขยายเนื้อหาสาระการสอนแบบบรรยายให้ชัดเจน และช่วยให้ผู้สอนพูดน้อยลงใช้สื่อการสอนทำหน้าที่แทน

2) ชุดการเรียนรู้แบบกลุ่มกิจกรรม เป็นชุดการเรียนรู้ที่มุ่งให้ผู้เรียนประกอบกิจกรรมกลุ่ม เช่น ในการสอนแบบศูนย์การเรียนรู้ การสอนแบบกลุ่มสัมพันธ์ ฯลฯ

3) ชุดการเรียนรู้ตามเอกัตภาพหรือชุดการเรียนรู้รายบุคคล เป็นชุดการเรียนรู้ที่มุ่งให้ผู้เรียนสามารถศึกษาหาความรู้ด้วยตนเอง เพื่อให้ผู้เรียนก้าวไปข้างหน้าตามความสามารถ ความสนใจ และความพร้อมของผู้เรียน

4) **ชุดการเรียนรู้แบบอิงประสบการณ์** เป็นชุดสื่อประสมที่จัดเตรียมไว้สำหรับกำหนดแนวทางเผชิญประสบการณ์ เพื่อให้นักเรียนได้ทราบประสบการณ์หลัก ร่อง ภารกิจ และรายละเอียด และขั้นตอนที่กำหนดไว้ในแผนเผชิญประสบการณ์

5) **ชุดการเรียนรู้ทางไกล** เป็นชุดการเรียนรู้ที่ผู้สอนกับผู้เรียนอยู่ต่างถิ่นต่างเวลากัน มุ่งสอนให้ผู้เรียนศึกษาได้ด้วยตนเอง โดยไม่ต้องมาเข้าชั้นเรียน ประกอบด้วยสื่อประเภทสิ่งพิมพ์ รายการวิทยุกระจายเสียง วิทยุโทรทัศน์ ภาพยนตร์ และการสอนเสริมตามศูนย์บริการการศึกษา

จากการศึกษาชุดการเรียนรู้ทั้ง 5 ประเภท ชุดการเรียนรู้แบบอิงประสบการณ์เป็นชุดการเรียนรู้ที่เหมาะสมจะนำมาใช้ในการสอนเรื่องภูมิปัญญาท้องถิ่น เพราะเป็นชุดการเรียนรู้ที่เน้นให้ผู้เรียนได้ลงมือปฏิบัติงาน การเรียนจากภูมิปัญญาท้องถิ่น เน้นให้ผู้เรียนได้ลงมือ ได้รับประสบการณ์ตรง และที่สำคัญชุดการเรียนรู้แบบอิงประสบการณ์มีรูปแบบของการสอนที่เรียน โดยยึดครู เรียนกับเพื่อน และเรียนด้วยตนเอง

1.3 แนวคิดที่นำไปสู่การผลิตชุดการเรียนรู้

แนวคิดที่นำไปสู่การผลิตชุดการเรียนรู้มี 5 แนวคิด สรุปสาระสำคัญดังนี้ คือ (1) แนวคิดแรกการประยุกต์ทฤษฎีความแตกต่างระหว่างบุคคล โดยคำนึงถึงความต้องการ ความถนัด และความสนใจของผู้เรียนเป็นสิ่งสำคัญ ต้องคำนึงถึงความแตกต่างระหว่างบุคคล ผู้เรียนมีอิสระในการเรียน โดยมีครูคอยแนะนำช่วยเหลือตามความเหมาะสม (2) ความพยายามที่จะเปลี่ยนการเรียนการสอนไปจากเดิมที่เคยยึดครูเป็นแหล่งความรู้หลักมาจัดประสบการณ์ให้ผู้เรียนเรียนด้วยการใช้แหล่งความรู้จากสื่อการสอนในรูปชุดการเรียนรู้ ครูจะถ่ายทอดความรู้ให้แก่ผู้เรียนเพียงหนึ่งในสามของเนื้อหาทั้งหมด ส่วนอีกสองในสามผู้เรียนจะศึกษาด้วยตนเองจากผู้สอนที่เตรียมไว้ในรูปของชุดการเรียนรู้ (3) การใช้โสตทัศนูปกรณ์ได้เปลี่ยนและขยายตัวออกไปเป็นสื่อการสอนแบบประสมในรูปชุดการเรียนรู้ (4) เกิดปฏิสัมพันธ์ระหว่างครูกับนักเรียน นักเรียนกับนักเรียน และนักเรียนกับสภาพแวดล้อม และ (5) การจัดสภาพสิ่งแวดล้อมการเรียนรู้ โดยยึดหลักจิตวิทยามาใช้โดยเปิดโอกาสให้นักเรียนได้เข้าร่วมในกิจกรรมการเรียนรู้ด้วยตนเอง มีทางทราบว่า การตัดสินใจหรือการทำงานของตนถูกหรือผิดอย่างไร มีการเสริมแรงบวกที่ทำให้นักเรียนภาคภูมิใจที่ได้ทำถูกหรือคิดผิด และได้ค่อยเรียนรู้ไปทีละขั้นตามความสามารถและความสนใจของนักเรียนเอง (ชัยยงค์ พรหมวงศ์ 2539: 119-120)

1.4 องค์ประกอบของชุดการเรียนรู้

ชุดการเรียนรู้เป็นสื่อประสมในรูปวัสดุอุปกรณ์ และวิธีการตั้งแต่สองอย่างขึ้นไป บูรณาการโดยวิธีการจัดระบบ เพื่อให้ชุดการเรียนรู้มีประสิทธิภาพ ชัยยงค์ พรหมวงศ์ (2539: 121) ได้จำแนกชุดการเรียนรู้ไว้ 4 ส่วน คือ ส่วนที่ 1 คู่มือสำหรับครูผู้ใช้ชุดการเรียนรู้หรือผู้เรียนต้องเรียนจาก

ชุดการเรียนรู้ ส่วนที่ 2 คำสั่ง หรือการมอบงาน เพื่อกำหนดแนวทางการเรียนให้นักเรียน ส่วนที่ 3 เนื้อหาสาระและสื่อ โดยจัดให้อยู่ในรูปของสื่อการสอนแบบประสม และส่วนที่ 4 การประเมินผล เป็นการประเมินผลของกระบวนการ ได้แก่ แบบฝึกหัด และรายงานการค้นคว้า

1.5 คุณค่าของชุดการเรียนรู้

ชุดการเรียนรู้มีคุณค่าสรุปได้ดังนี้ (1) ช่วยให้ผู้สอนถ่ายทอดเนื้อหาสาระและประสบการณ์ที่สลับซับซ้อนและมีลักษณะเป็นนามธรรมสูง (2) ช่วยเร้าความสนใจของนักเรียนต่อสิ่งที่กำลังศึกษา (3) เปิดโอกาสให้ผู้เรียนได้แสดงความคิดเห็น ฝึกการตัดสินใจ แสวงหาความรู้ด้วยตนเอง และมีความรับผิดชอบต่อตนเองและสังคม (4) ช่วยสร้างความพร้อมและความมั่นใจแก่ผู้สอน (5) ทำให้การเรียนการสอนของผู้เรียนเป็นอิสระจากอารมณ์ของผู้สอน และ (6) ในกรณีครูขาดครูคนอื่นสามารถสอนแทนโดยใช้ชุดการสอน (ชัยยงค์ พรหมวงศ์ 2539: 121)

2. ชุดการเรียนรู้แบบอิงประสบการณ์

ชุดการเรียนรู้แบบอิงประสบการณ์พัฒนาขึ้น โดย ศาสตราจารย์ ดร.ชัยยงค์ พรหมวงศ์ คำนวณวรรณกรรมที่เกี่ยวข้องเป็นแหล่งปฐมภูมิจากผู้พัฒนาขึ้นครอบคลุม (1) ความหมายของชุดการเรียนรู้แบบอิงประสบการณ์ (2) องค์ประกอบของชุดการเรียนรู้แบบอิงประสบการณ์ และ (3) ขั้นตอนการผลิตชุดการเรียนรู้แบบอิงประสบการณ์

2.1 ความหมายของชุดการเรียนรู้แบบอิงประสบการณ์

ชุดการเรียนรู้แบบอิงประสบการณ์ เป็นชุดสื่อประสมที่จัดเตรียมไว้สำหรับกำหนดแนวทางการเผชิญประสบการณ์ เพื่อให้ให้นักเรียนได้ทราบประสบการณ์หลัก ร่อง ภารกิจ และรายละเอียด และขั้นตอนที่กำหนดไว้ในแผนเผชิญประสบการณ์ โดยใช้ความรู้ข้อมูลจากประมวลสาระและแหล่งความรู้ในรูปแบบต่าง ๆ เพื่อให้การเผชิญประสบการณ์สำเร็จลุล่วง (ชัยยงค์ พรหมวงศ์ 2545: 45-46)

ในการวิจัยครั้งนี้ผู้เรียนเรียนด้วยชุดการเรียนรู้แบบอิงประสบการณ์ เรื่อง ภูมิปัญญาท้องถิ่นที่ยึดแนวเศรษฐกิจพอเพียง

2.2 องค์ประกอบของชุดการเรียนรู้แบบอิงประสบการณ์

ชุดการเรียนรู้แบบอิงประสบการณ์ ประกอบด้วย คู่มือการใช้ชุดการเรียนรู้แบบอิงประสบการณ์ ประมวลสาระ และคู่มือเผชิญประสบการณ์ (ชัยยงค์ พรหมวงศ์ 2545: 145 - 146)

1) คู่มือการใช้ชุดการเรียนรู้แบบอิงประสบการณ์ ประกอบด้วย 3 ภาค

ภาคที่ 1 บทนำ ประกอบด้วยวัตถุประสงค์การใช้ชุดการเรียนรู้แบบอิงประสบการณ์ รายละเอียดวิชา หลักสูตร การเตรียมตัวของครูและนักเรียน แผนผังการจัดห้องเรียนและบริบท และ สิ่งที่ต้องเตรียมล่วงหน้า

ภาคที่ 2 รายละเอียดประสบการณ์ ประกอบด้วย แผนการสอนแบบอิงประสบการณ์ แผนเผชิญประสบการณ์ แผนกำกับประสบการณ์ แผนผลิตสื่อ ชุดประสบการณ์ ประกอบด้วย ประมวลสาระ เทปภาพ เครื่องมือประเมินประสบการณ์ เช่น แบบสังเกต แบบสอบถามความคิดเห็น สไลด์คอมพิวเตอร์ ฯลฯ

ภาคที่ 3 คู่มือเผชิญประสบการณ์ (สำหรับนักเรียน) ประกอบด้วย แบบประเมินก่อนเผชิญประสบการณ์ แผนเผชิญประสบการณ์ แบบฝึกปฏิบัติพร้อมเฉลย แบบประเมินหลังเผชิญประสบการณ์ และภาคผนวก (ถ้ามี)

2) **ประมวลสาระ** ประกอบด้วย แผนผังแนวคิด ส่วนนำ (ความจำเป็นที่ต้องเรียน ขอบข่ายสาระและวัตถุประสงค์) เนื้อหาตามหัวเรื่อง พร้อมภาพประกอบ (ถ้ามี) ส่วนสรุปและภาคผนวก

3) **คู่มือเผชิญประสบการณ์** ประกอบด้วย แบบประเมินก่อนเผชิญประสบการณ์ แผนเผชิญประสบการณ์ แบบฝึกปฏิบัติ/พร้อมเฉลย แบบประเมินหลังเผชิญประสบการณ์ ภาคผนวก (ถ้ามี)

ในการวิจัยนี้ ชุดการเรียนรู้แบบอิงประสบการณ์ที่พัฒนาขึ้นจะประกอบด้วย คู่มือการใช้ชุดการเรียนรู้แบบอิงประสบการณ์ ประมวลสาระ และคู่มือเผชิญประสบการณ์

2.3 ขั้นตอนการผลิตชุดการเรียนรู้แบบอิงประสบการณ์ การผลิตชุดการเรียนรู้แบบอิงประสบการณ์มีขั้นตอนที่สำคัญดังนี้ คือ (1) การวิเคราะห์เนื้อหา (หลักสูตร/วิชา) (2) การกำหนดชุดประสบการณ์ที่คาดหวัง (3) การวิเคราะห์และกำหนดภารกิจ/งาน (4) การวิเคราะห์และกำหนดเนื้อหาสาระสำหรับแต่ละภารกิจและงาน (5) การเลือกรูปแบบและวิธีการให้ประสบการณ์ (6) การกำหนดบริบทและสถานการณ์สำหรับการเผชิญประสบการณ์ (7) การเลือกและผลิตสื่อสำหรับชุดการเรียนรู้แบบอิงประสบการณ์ (8) การเขียนแผนกำกับประสบการณ์ แผนเผชิญประสบการณ์ แผนการสอนแบบอิงประสบการณ์ และแผนผลิตสื่อการสอน (9) การจัดสิ่งอำนวยความสะดวกเส้นทางการเรียน และออกแบบสถานที่เรียนประสบการณ์ (10) การหาประสิทธิภาพชุดการเรียนรู้แบบอิงประสบการณ์ และ (11) การปรับปรุงชุดการสอนแบบอิงประสบการณ์ (ชัยยงค์ พรหมวงศ์ 2545: 144 – 152)

ขั้นที่ 1 การวิเคราะห์เนื้อหา (หลักสูตร/วิชา) เป็นการแบ่งเนื้อหาออกเป็นหน่วยอย่างน้อยมี 15 หน่วย 1 หน่วยใช้เวลาในการเรียนเท่ากับ 1 สัปดาห์ สำหรับใน 1 ภาคการศึกษา

ขั้นที่ 2 การกำหนดชุดประสบการณ์ เป็นการกำหนดหน่วยประสบการณ์เป็น 15 หน่วย ในการกำหนดหน่วยประสบการณ์มีวิธีการและข้อคำนึง ดังนี้คือ

1) วิธีการกำหนดประสบการณ์

(1) การอิงหน่วยเนื้อหา โดยการเติมอาการนาม (การ+คำกริยา) ไว้หน้าหรือบูรณาการประสบการณ์ใหม่ที่มีอาการนำหน้า

(2) เมื่อได้หน่วยประสบการณ์แล้วทั้ง 15 หน่วยแล้ว แยกหน่วยประสบการณ์เป็นหน่วยประสบการณ์หลักอย่างน้อย 2 ประสบการณ์หลัก

(3) พิจารณาแต่ละประสบการณ์หลักแล้วแยกเป็นประสบการณ์รอง

2) ข้อคำนึงในการกำหนดหน่วยประสบการณ์

(1) ชื่อหน่วยประสบการณ์ อาจซ้ำกับชื่อหน่วยเนื้อหา แต่ควรเปลี่ยนเป็นการกระทำ

(2) ชื่อประสบการณ์หลักและประสบการณ์รองต้องมีคำกริยานำหน้า

(3) ควรใส่รหัสประสบการณ์โดยยึดหมายเลขหน่วยเป็นหลัก เช่น 1.1.2 หมายถึงหน่วยประสบการณ์ที่ 1 ประสบการณ์หลักที่ 1 ประสบการณ์รองที่ 2

(4) ชื่อหน่วยประสบการณ์ ประสบการณ์หลัก และประสบการณ์รอง ไม่ควรเป็นชื่อเดียวกัน

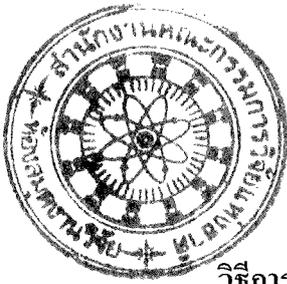
ขั้นที่ 3 การวิเคราะห์และกำหนดภารกิจ/งาน เป็นการนำประสบการณ์รองมาแยกเป็นขั้นตอนย่อย 2 ระดับ คือ ภารกิจ และงาน

ภารกิจ (Job) เป็นกิจกรรมที่ต้องทำตามลำดับต้นไปจนจบ การกำหนดภารกิจให้กำหนดเป็นภารกิจ 1 2 3 __ หรือ Job (1) Job (2) Job (3).....Job (N) งาน (Task) การกำหนดงานให้ระบุกิจกรรมที่นักเรียนต้องทำตามลำดับเป็นงาน 1 2 3หรือ Task (1) Task (2) Task (3).....Task (N)

ขั้นที่ 4 การวิเคราะห์และกำหนดเนื้อหาสาระสำหรับภารกิจและงาน เป็นการจำแนกเนื้อหาเป็นหัวข้อย่อยตามภารกิจ และงาน

ขั้นที่ 5 การเลือกรูปแบบและวิธีการให้ประสบการณ์ เป็นการกำหนดรูปแบบและวิธีการได้ประสบการณ์ให้สอดคล้องกับภารกิจและงาน

รูปแบบการให้ประสบการณ์มี 3 รูปแบบ คือ (1) การเรียนกับครูหรือ TDL (Teacher-Directed Learning) (2) การเรียนกับเพื่อนหรือ PDL (Peer Directed Learning) และ (3) การเรียนเองหรือ SDL (Self-Directed Learning)



วิธีการให้ประสบการณ์มีหลากหลาย ได้แก่ กลุ่มสัมพันธ์ (Group Process) สถานการณ์จำลอง (Simulation) เกม (Game) วิทยานิพนธ์ (Case Studies) การสอนแบบโครงการ (Project Teaching) การสอนแบบอิงปัญหา (Problem-Based Teaching) การฝึกงาน (On the Job Training) การทดลอง (Experiment) และการปฏิบัติจริง (Real Life Practices)

ขั้นที่ 6 กำหนดบริบทและสถานการณ์สำหรับการเผชิญประสบการณ์ เป็นการระบุบริบทและสถานการณ์ในหน่วยประสบการณ์ ประสบการณ์หลัก และประสบการณ์รอง

1) บริบท (Setting) เป็นเงื่อนไขผู้ที่เกี่ยวข้องของสิ่งที่ต้องมี สถานที่ เวลาที่ประสบการณ์จะต้องเกิดขึ้น (อะไร ใคร ที่ไหน อย่างไร)

2) สถานการณ์ (Situation) เป็นเหตุการณ์เรื่องย่อที่เกี่ยวข้องหรือนำไปสู่ประสบการณ์ (การผูกเรื่องต้องสอดคล้องกับความเป็นจริง)

การกำหนดบริบทและสถานการณ์มีแนวทาง ดังนี้

1) การกำหนดบริบทและสถานการณ์ของหน่วยประสบการณ์ ให้กำหนดบริบทและสถานการณ์ของหน่วยประสบการณ์ และเขียนในหัวข้อบริบทและสถานการณ์ในแผนการสอนแบบอิงประสบการณ์

2) การกำหนดบริบทและสถานการณ์สำหรับประสบการณ์หลัก ให้กำหนดบริบทและสถานการณ์ของประสบการณ์หลักในแผนเผชิญประสบการณ์ โดยเขียนบรรยายสั้น ๆ เพื่อแสดงว่านักเรียนต้องทำอะไร (ในประสบการณ์รอง) มีรายละเอียดอย่างไร (ภารกิจ/งาน) ที่ไหน เมื่อไร และต้องเตรียมการอย่างไร

3) การกำหนดบริบทและสถานการณ์สำหรับประสบการณ์รอง ให้สรุปบริบทและสถานการณ์อย่างย่อ โดยเขียนเฉพาะสถานที่เผชิญประสบการณ์อย่างเดียวในแผนเผชิญประสบการณ์

ขั้นที่ 7 การเลือกและผลิตสื่อสำหรับชุดการเรียนรู้แบบอิงประสบการณ์ ก่อนเลือกและผลิตสื่อควรจะศึกษาทบทวนภารกิจและงานและกำหนดเนื้อหาของแต่ละประสบการณ์แล้ว

การเลือกและผลิตสื่อสำหรับชุดการเรียนรู้แบบอิงประสบการณ์ เป็นคำระบุสื่อที่ใช้ในชุดเป็นสื่อประเภทใด และเป็นสื่อที่มีอยู่แล้ว หรือต้องผลิตใหม่ เมื่อกำหนดประเภทสื่อได้แล้วก็จะจัดทำแผนผลิตสื่อ

สื่อสำหรับชุดประสบการณ์ประกอบด้วยสื่อหลักและสื่อเสริม สื่อหลัก ได้แก่ สื่อสิ่งพิมพ์ สื่อประสม ได้แก่ เทปเสียง ซีดีเสียง เทปภาพ ซีดีภาพ ฯลฯ

ขั้นที่ 8 การเขียนแผนเผชิญประสบการณ์ แผนการสอนแบบอิงประสบการณ์ แผนกำกับประสบการณ์ และแผนผลิตสื่อ

กรมส่งเสริมการเกษตร
ที่ว่าการสวนมะพร้าว
วันที่ 22 08 2554
เลขที่ 242633

1) การเขียนแผนการสอนแบบอิงประสบการณ์ เป็นการเขียนแผนหน่วยประสบการณ์ที่ได้ศึกษาวิเคราะห์มาแล้วให้อยู่ในรูปสิ่งจัดแนวคิดล่วงหน้าประกอบด้วย หน่วยประสบการณ์ ประสบการณ์หลัก ประสบการณ์รอง วัตถุประสงค์ บริบท และสถานการณ์ ขั้นตอนการเผชิญประสบการณ์ สื่อและแหล่งประสบการณ์ และการประเมิน

2) การเขียนแผนเผชิญประสบการณ์ เป็นการเขียนแผนเผชิญประสบการณ์รองประกอบด้วย วัตถุประสงค์ ประสบการณ์และบริบท รายละเอียดของการเผชิญประสบการณ์ ครอบคลุม ประสบการณ์รอง ภารกิจ งาน ขั้นตอน/วิธีการ เนื้อหา/ข้อมูล บริบท สื่อและแหล่งความรู้ สิ่งอำนวยความสะดวก และการประเมิน

3) การเขียนแผนกำกับประสบการณ์ เป็นการระบุขั้นตอนการสอนแบบอิงประสบการณ์ ด้วยการใช้ชุดประสบการณ์ ประกอบด้วยรายละเอียดกิจกรรม/ภารกิจ ในการสอนมี 7 ขั้นตอน คือ (1) ประเมินก่อนเผชิญประสบการณ์ (2) ปฐมนิเทศประสบการณ์ (3) เผชิญประสบการณ์ (4) รายงานความก้าวหน้า (5) รายงานผลการเผชิญหลังประสบการณ์ (6) สรุปผลการเผชิญประสบการณ์ และ (7) ประเมินหลังเผชิญประสบการณ์ นอกจากนี้ ต้องกรอกข้อมูลเกี่ยวกับสถานที่ และเวลาที่ใช้ในแต่ละขั้นตอน

4) การเขียนแผนผลิตสื่อการสอน เป็นการระบุรายละเอียดของสื่อการสอนที่มีอยู่แล้วหรือต้องผลิตใหม่ที่ครอบคลุม ประเภทสื่อ ชื่อเรื่อง ความยาวของสื่อ วัตถุประสงค์ สรุปเนื้อหา แหล่งที่มาของสื่อ ขั้นตอนการผลิต และทรัพยากรที่ใช้ในการผลิตสื่อการสอน

ขั้นที่ 9 การจัดสิ่งอำนวยความสะดวก เส้นทาง การเรียน และออกแบบสถานที่เรียน ประสบการณ์

1) สิ่งอำนวยความสะดวก ได้แก่ สิ่งของต่าง ๆ ที่ใช้ในการทดลองหรือใช้ร่วมกับสื่อ เช่น จอภาพ ปลั๊กไฟ ฯลฯ

2) เส้นทาง การเรียน เป็นลำดับขั้นการเรียนรู้ที่นักเรียนต้องผ่านการเผชิญประสบการณ์ มีการเขียนในรูปแบบปฏิทิน (Flow chat)

3) การออกแบบสถานที่เผชิญประสบการณ์ เป็นการกำหนดสถานที่เผชิญประสบการณ์ การเขียนแผนที่เส้นทาง การเรียนของอาคารที่เกี่ยวข้อง และการเขียนแผนผังการจัดชั้นเรียน

(1) การกำหนดสถานที่เผชิญประสบการณ์ ได้แก่ ห้องเรียน ห้องสมุด ห้องปฏิบัติการ ฯลฯ

(2) การเขียนแผนที่เส้นทาง การเรียนของอาคารที่เกี่ยวข้อง เป็นการเขียนอาคารที่ห้องเรียนตั้งอยู่ และอาคารอื่นที่นักเรียนต้องออกไปค้นคว้าตามสื่อและแหล่งความรู้ที่กำหนดไว้ในแผนเผชิญประสบการณ์ โดยเขียนเส้นทาง ถนน ชื่ออาคาร และลูกศรอย่างชัดเจน

(3) การเขียนแผนผังการจัดชั้นเรียน เป็นการเขียนแผนผังแสดงห้องเรียน ประกอบด้วย ระเบียบ ประตูทางเข้าออก หน้าต่าง กระดานดำ โต๊ะครู มุมหนังสือ หิ้ง หนังสือ โต๊ะปฏิบัติการ ฯลฯ ตำแหน่งของการเผชิญประสบการณ์แบบเดี่ยว (SDL) แบบกลุ่ม (PDL) และเรียนกับครู (TDL) รวมทั้งจุดประกอบกิจกรรมอื่น ๆ ที่ระบุไว้ในแผนเผชิญประสบการณ์

ขั้นที่ 10 การทดสอบประสิทธิภาพชุดการเรียนรู้แบบอิงประสบการณ์ เป็นกระบวนการนำชุดการสอนแบบอิงประสบการณ์ที่สร้างขึ้น ไปทดลองใช้ในสถานการณ์ที่ใกล้เคียงกับสถานการณ์จริง เพื่อให้ทราบว่าชุดการสอนมีคุณภาพในการทำให้นักเรียนเกิดการเรียนรู้เพิ่มขึ้น

ขั้นที่ 11 การปรับปรุงชุดการเรียนรู้แบบอิงประสบการณ์ เป็นการนำชุดประสบการณ์ ได้ผ่านการทดสอบประสิทธิภาพแล้วปรับปรุงในด้านประสบการณ์รอง ภารกิจ/งาน สื่อเพื่อให้ชุดประสบการณ์มีคุณภาพสูงขึ้น

โดยสรุป ในการวิจัยครั้งนี้ได้ผลิตชุดการเรียนรู้แบบอิงประสบการณ์โดยยึด 11 ขั้นตอน ประกอบด้วย (1) การวิเคราะห์เนื้อหา (หลักสูตร/วิชา) (2) การกำหนดชุดประสบการณ์ (3) การวิเคราะห์และกำหนดภารกิจ/งาน (4) การวิเคราะห์และกำหนดเนื้อหาสาระสำหรับแต่ละภารกิจ/งาน (5) การเลือกรูปแบบและวิธีให้ประสบการณ์ (6) การกำหนดบริบทและสถานการณ์สำหรับเผชิญประสบการณ์ (7) การเลือกและผลิตสื่อสำหรับชุดประสบการณ์ (8) การเขียนแผนเผชิญประสบการณ์ (9) การจัดสิ่งอำนวยความสะดวก เส้นทาง การเรียน และออกแบบสถานที่เรียนประสบการณ์ (10) การทดสอบประสิทธิภาพชุดการเรียนรู้แบบอิงประสบการณ์ และ (11) การปรับปรุงชุดการเรียนรู้แบบอิงประสบการณ์

2.4 การใช้ชุดการเรียนรู้แบบอิงประสบการณ์

การใช้ชุดการเรียนรู้แบบอิงประสบการณ์ต้องครอบคลุม (1) การจัดเตรียมบริบท/สถานการณ์ (2) วัตถุประสงค์การใช้ (3) วิธีการใช้ (4) การศึกษาคู่มือ และ (5) การประเมิน (วารสาร ทวีคูณทรัพย์ 2544: 230-232)

2.4.1 การจัดเตรียมบริบท/สถานการณ์ เป็นสิ่งสำคัญจะต้องเตรียมสถานที่ ซึ่งเป็นส่วนหนึ่งของบริบทและสถานการณ์ ได้แก่ มุมหนังสือ บริเวณรอบ ๆ ห้องเรียน ห้องปฏิบัติการ ห้องสมุด ฯลฯ ซึ่งเป็นแหล่งให้นักเรียนได้เผชิญประสบการณ์

2.4.2 วัตถุประสงค์การใช้ ชุดการเรียนรู้แบบอิงประสบการณ์จำแนกได้ 3 ประการ คือ (1) เพื่อเป็นเครื่องมือสำหรับครูในการจัดประสบการณ์ ชุดการเรียนรู้แบบอิงประสบการณ์เป็นเครื่องมือที่ครูใช้กำหนดประสบการณ์หลัก และประสบการณ์รอง ซึ่งนำไปสู่ภารกิจและงานให้กับนักเรียน (2) เพื่อเป็นเครื่องมือสำหรับนักเรียนในการเผชิญประสบการณ์ใน 3 ลักษณะ คือ เผชิญ

ผจญ และเผชิญ และ (3) เพื่อเป็นเครื่องมือในการประเมินประสบการณ์ตามวัตถุประสงค์ที่กำหนดไว้

2.4.3 วิธีการใช้ เป็นการระบุขั้นตอนการใช้ชุดการเรียนรู้แบบอิงประสบการณ์มี 6 ขั้นตอน คือ

ขั้นที่ 1 ประเมินก่อนการเผชิญประสบการณ์ (Pretest) เป็นการศึกษาประสบการณ์เดิมของนักเรียนก่อนที่จะเรียนประสบการณ์นั้นจากชุดการสอน

ขั้นที่ 2 ปฐมนิเทศการเผชิญประสบการณ์ (Briefing) เป็นการอธิบายวัตถุประสงค์ของประสบการณ์ เสนอประสบการณ์ที่คาดหวัง เสนอสถานการณ์/ฉาก อธิบายภารกิจ/งาน ชี้แนะแหล่งความรู้ สื่อและสิ่งอำนวยความสะดวก และระบุผลที่คาดหวัง

ขั้นที่ 3 เผชิญประสบการณ์ (Coping) เป็นการเข้าสู่กระบวนการเผชิญประสบการณ์ ด้วยการดำเนินตามขั้นตอนหลักของการเผชิญ (Coping) ผจญ (Interact) และเผชิญ (Wrap-up) จนกระทั่งเกิดประสบการณ์สมบูรณ์ขึ้น

ขั้นที่ 4 รายงานความก้าวหน้า (Reporting) เป็นการทำให้ทราบว่าภารกิจที่นักเรียนทำในขั้นเผชิญประสบการณ์ ได้ดำเนินการถึงขั้นตอนใด มีปัญหาอุปสรรคอย่างไร

ขั้นที่ 5 รายงานผลการเผชิญประสบการณ์ (Debriefing) เป็นการศึกษาความก้าวหน้าของนักเรียนที่เรียนจากชุดการเรียนรู้แบบอิงประสบการณ์

ขั้นที่ 6 การประเมินหลังเผชิญประสบการณ์ (Posttest) เป็นการศึกษาความก้าวหน้าของนักเรียนที่เรียนจากชุดการเรียนรู้แบบอิงประสบการณ์

2.4.4 การศึกษากลุ่มมือ ในการใช้ชุดการเรียนรู้แบบอิงประสบการณ์ ครูต้องศึกษา กลุ่มมือการใช้ชุดการเรียนรู้แบบอิงประสบการณ์ ประมวลสาระ และกลุ่มมือเผชิญประสบการณ์

1) **ภาค 1 บทนำ** ประกอบด้วย วัตถุประสงค์ของการใช้ชุดการเรียนรู้แบบอิงประสบการณ์ รายละเอียดวิชา หลักสูตร การเตรียมตัวครู/นักเรียน แผนผังการจัดห้องเรียน บริบท และสิ่งที่ต้องเตรียมล่วงหน้า

2) **ภาค 2 รายละเอียดประสบการณ์** ประกอบด้วย แผนการสอนแบบอิงประสบการณ์ แผนเผชิญประสบการณ์ แผนกำกับประสบการณ์ แผนผลิตสื่อ ชุดประสบการณ์ เครื่องมือประเมินประสบการณ์ เช่น แบบสังเกต แบบสอบถามความคิดเห็น ฯลฯ และภาคผนวก

3) **ภาค 3 กลุ่มมือเผชิญประสบการณ์ (สำหรับนักเรียน)** ประกอบด้วย แบบประเมินก่อนเผชิญประสบการณ์ แผนเผชิญประสบการณ์ แบบฝึกปฏิบัติ/พร้อมเฉลย แบบประเมินหลังเผชิญประสบการณ์ และภาคผนวก (ถ้ามี)

4) **ประมวลสาระ** ประกอบด้วย แผนผังแนวคิด ส่วนนำ (ความจำเป็นที่ต้องเรียน ขอบข่ายสาระ และวัตถุประสงค์) เนื้อหาตามหัวเรื่องพร้อมภาพประกอบ (ถ้ามี) ส่วนสรุป และ ภาคผนวก

5) **คู่มือเผชิญประสบการณ์** ประกอบด้วย แบบประเมินก่อนเผชิญประสบการณ์ แผนเผชิญประสบการณ์ แบบฝึกปฏิบัติ/พร้อมเฉลย แบบประเมินหลังเผชิญประสบการณ์ และ ภาคผนวก (ถ้ามี)

2.4.5 การประเมิน ในการใช้ชุดการเรียนรู้แบบอิงประสบการณ์จะต้องมีการประเมิน คือ การตัดสินคุณภาพและประสิทธิภาพของชุดการสอนแบบอิงประสบการณ์ โดยประเมินใน 3 ลักษณะ คือ ประสิทธิภาพองค์ประกอบในชุดการเรียนรู้ ผลสัมฤทธิ์ทางการเรียน ซึ่งได้จากการ ทดสอบก่อนและหลังเผชิญประสบการณ์ และการประเมินระหว่างเผชิญประสบการณ์ และความ คิดเห็นของนักเรียนที่เรียนด้วยชุดการเรียนรู้แบบอิงประสบการณ์

โดยสรุป การใช้ชุดการเรียนรู้แบบอิงประสบการณ์ในการวิจัยได้คำนึงถึงการจัดเตรียม บริบท/สถานการณ์ วัตถุประสงค์การใช้ วิธีการใช้ การศึกษาคู่มือ และการประเมิน

2.5 จิตวิทยาที่ใช้ในการผลิตชุดการเรียนรู้แบบอิงประสบการณ์

หลักจิตวิทยาที่ใช้ในการผลิตชุดการเรียนรู้แบบอิงประสบการณ์ ใช้หลักจิตวิทยา กลุ่ม เชื่อมโยงนิยมและจิตวิทยา กลุ่มประสบการณ์นิยม (ชัยยงค์ พรหมวงศ์ 2543: 3)

2.5.1 จิตวิทยาในกลุ่มเชื่อมโยงนิยม (S-R Theories) อธิบายว่าผู้เรียนจะเกิดการเรียนรู้ เมื่อได้รับสิ่งเร้าหรือตัวแห่ (Stimulus-S) ที่ผู้สอนวางแผนการเรียนรู้และนำเสนออย่างมีระบบ เพื่อให้ผู้เรียนตอบสนอง (Response-R) แล้วได้รับการเสริมแรง (Reinforcement) ที่เหมาะสมในรูปแบบ คำชมหรือความพอใจที่เกิดแก่ผู้เรียนเอง การเรียนรู้ตามแนวคิดของกลุ่มนี้ ได้แก่ ครูต้องจัดตัวแห่ ในรูปของสื่อการเรียนการสอนเพื่อให้นักเรียนตอบสนอง เมื่อมีการตอบสนองก็เกิดการเปลี่ยนแปลง พฤติกรรมตามมาโดยมีแรงเสริมได้แก่ สิ่งที่นักเรียนพอใจที่ได้รับเป็นตัวกระตุ้น และเสริมแรง พฤติกรรมนั้นให้เกิดขึ้นต่อไป

2.5.2 จิตวิทยาในกลุ่มประสบการณ์นิยมหรือทฤษฎีสถาน (Gestalt/Field Theories) ถือว่า ตนจะเกิดการเรียนรู้เมื่อเห็นความจำเป็นที่จะเรียนรู้ มีโอกาสที่ได้ลงมือปฏิบัติและอยู่ใน สภาพแวดล้อมที่เหมาะสม

2.6 ผลที่ได้รับจากการเรียนรู้ด้วยชุดการเรียนรู้แบบอิงประสบการณ์

ชุดการเรียนรู้แบบอิงประสบการณ์ส่งผลกระทบต่อผู้เรียนในหลายลักษณะดังนี้ (ชัยยงค์ พรหมวงศ์ 2545: 151-152)

1) ทำให้ผู้เรียนได้รับประสบการณ์ที่สามารถนำไปใช้ในการดำเนินชีวิตและการทำงาน โดยมุ่งให้ “ทำได้” มากกว่า “มุ่งให้รู้” แต่ไม่มีเป้าหมายเด่นชัดที่จะนำความรู้ไปทำอะไร

2) เป็นการเลียนแบบธรรมชาติของชีวิตจริง ที่เมื่อมีปัญหาที่ต้องประสบผู้เรียนก็จะ ขวนขวายหาความรู้จากแหล่งต่างๆ มาใช้ในการแก้ปัญหา ทำให้ได้กระบวนการทำงานที่สามารถ นำติดตัวไปใช้ได้

3) สร้างคุณลักษณะที่สำคัญในการเป็นสมาชิกสังคมโลก คือ ทำเป็น แก้ปัญหาเป็น มีความเชื่อมั่นในตนเอง รู้จักเสาะแสวงหาความรู้ รู้จักตัดสินใจ และการทำงานเป็นกลุ่ม โดยเฉพาะอย่างยิ่งจะทำให้คิดและทำอย่างมีอาชีพ

4) บทบาทผู้สอนและผู้เรียนจะเปลี่ยนไป

ผู้เรียน จะต้องมีความรับผิดชอบในการเสาะแสวงหาความรู้มาใช้ในการเผชิญ ประสบการณ์จากผู้รู้และแหล่งความรู้ต่างๆ

ผู้สอน จะทำหน้าที่ถือกุญแจอำนวยการความสะดวกในการเรียน เป็นผู้ประสานงาน ให้ คำสั่งใจ ให้คำปรึกษา และให้ข้อมูลตามที่ผู้เรียนร้องขอ และทำหน้าที่ประเมินการเรียนรู้จาก ประสบการณ์ที่กำหนดให้ผู้เรียนเผชิญ

3. ภูมิปัญญาท้องถิ่น

ภูมิปัญญาท้องถิ่นเป็นสาระสำคัญที่จะให้ความรู้แก่ผู้เรียน โดยผ่านชุดการเรียนรู้ การ รวบรวมวรรณกรรมเกี่ยวกับภูมิปัญญาท้องถิ่นนำเสนอ (1) ความหมายของภูมิปัญญาท้องถิ่น (2) ความสำคัญของภูมิปัญญาท้องถิ่น (3) ประเภทของภูมิปัญญาท้องถิ่น (4) แนวทางในการนำภูมิ ปัญญาท้องถิ่นไปใช้ในการเรียนการสอน (5) ปัญหาและอุปสรรคในการถ่ายทอดภูมิปัญญาท้องถิ่น (6) มาตรการและวิธีการนำภูมิปัญญาท้องถิ่นมาจัดการเรียนการสอน และ (7) กระบวนการ ถ่ายทอดความรู้ของภูมิปัญญาท้องถิ่น

3.1 ความหมายของภูมิปัญญาท้องถิ่น

นักวิชาการ ได้ให้ความหมายของภูมิปัญญาท้องถิ่นต่าง ๆ

เอกวิทย์ ฌ กลาง (2540: 11-12) ได้ให้ความหมายของภูมิปัญญาท้องถิ่นว่า เป็น วัฒนธรรมของคนหลายชั่วอายุคนในการปรับตัวและแก้ปัญหาต่าง ๆ จนกลายเป็นที่มาของความ สันติจัดเจน ขนบธรรมเนียม ความเชื่อ ศาสนา วิถีทำมาหากิน และศาสตร์ศิลป์นานาประการ

ปรีชา อุษตระกูล (2540: 14) ได้ให้ความหมายว่า ภูมิปัญญาท้องถิ่น เป็นเรื่องที่ตั้งสม กันมาแต่อดีต และเป็นเรื่องราวของการจัดความสัมพันธ์ ระหว่างคนกับธรรมชาติแวดล้อม คนกับ คน คนกับสิ่งเหนือธรรมชาติโดยผ่านกระบวนการทางจารีตประเพณี วิธีการทำมาหากิน และ

พิธีกรรมต่าง ๆ ทุกอย่าง เพื่อให้เกิดความสมดุลระหว่างความสัมพันธ์เหล่านี้ เป้าหมายก็คือ เพื่อให้เกิดความสงบสุข ทั้งในส่วนที่เป็นชุมชน หมู่บ้าน และส่วนที่เป็นปัจเจกชนของเรื่องเดียวกัน

ศิวะลีย์ ภูเพ็ชร และคณะ (2545: 1) ให้ความหมายว่า ภูมิปัญญาท้องถิ่นหรือภูมิปัญญาชาวบ้านว่าเป็นมรดกทางวัฒนธรรมที่เกิดขึ้นจากการสั่งสมความรู้ดั้งเดิมของท้องถิ่นนั้น ๆ ซึ่งเป็นการสะสมจากประสบการณ์ชีวิตของชาวบ้านเอง หรือจากการได้สืบทอดต่อกันมาจากบรรพบุรุษ

สำหรับหน่วยงานได้ให้ความหมายของภูมิปัญญาท้องถิ่นไว้ดังนี้

หน่วยศึกษานิเทศก์ กรมสามัญ (ม.ป.ป. : 6) ได้ให้ความหมายไว้ในหนังสือแนวทางส่งเสริมอนุรักษ์ศิลปวัฒนธรรมว่า ภูมิปัญญาท้องถิ่น หมายถึง ทุกสิ่งทุกอย่างที่ชาวบ้านคิดทำได้เอง เป็นสติปัญญา เป็นองค์ความรู้ทั้งหมดของชาวบ้าน ที่สั่งสมกันมาเป็นระยะเวลายาวนาน และมีลักษณะเชื่อมโยงกันได้ทุกสาขาวิชาด้วยการใช้เหตุผล มีขั้นตอน โดยอาศัยศักยภาพที่มีอยู่นำมาใช้แก้ปัญหาเกี่ยวกับการดำเนินวิถีชีวิตได้ในท้องถิ่นอย่างกลมกลืนและเหมาะสม

กรมวิชาการ (2540: 14) ภูมิปัญญาท้องถิ่น หมายถึง ความรู้และประสบการณ์ทั้งหลายของชาวบ้านที่ใช้ในการแก้ปัญหาหรือดำเนินชีวิต โดยได้รับการถ่ายทอดสั่งสมกันมา ผ่านกระบวนการพัฒนาให้เหมาะสมกับกาลสมัย

จากความหมายข้างต้น จึงพอสรุปได้ว่า ภูมิปัญญาท้องถิ่นหรือภูมิปัญญาชาวบ้าน หมายถึง ความรู้ประสบการณ์ที่เกิดขึ้น โดยผ่านกระบวนการสั่งสมจากประสบการณ์ในวิถีชีวิตของชาวบ้าน ซึ่งเป็นองค์ความรู้ที่ชาวบ้านหรือชุมชนคิดค้นขึ้นเองและมีกระบวนการถ่ายทอดเป็นมรดกทางสังคม และเป็นวัฒนธรรมที่สืบทอดกันมา และนำองค์ความรู้นั้นมาแก้ปัญหาหรือประยุกต์ใช้ให้เหมาะสมกับกาลสมัย เพื่อให้สามารถดำเนินชีวิตได้อย่างสงบสุข

3.2 ความสำคัญของภูมิปัญญาท้องถิ่น

สำนักงานคณะกรรมการการศึกษาแห่งชาติ (2541: 1) 10-12 ได้ให้ความสำคัญของภูมิปัญญาท้องถิ่นพอสรุปได้ ดังนี้ (1) ช่วยสร้างชาติให้เป็นปึกแผ่นมั่นคง (2) สร้างความภูมิใจและศักดิ์ศรีเกียรติภูมิแก่คนไทย (3) สามารถปรับปรุงประยุกต์หลักธรรมคำสอนทางศาสนามาใช้กับวิถีชีวิตได้อย่างเหมาะสม (4) สร้างความสมดุลระหว่างคนกับสังคมและธรรมชาติได้อย่างยั่งยืน และ (5) ช่วยเปลี่ยนแปลงวิถีชีวิตคนไทยให้เหมาะสมได้ตามยุคสมัย

นอกจากนี้ แผนการศึกษาแห่งชาติได้กล่าวถึง ความสำคัญของภูมิปัญญาท้องถิ่นว่า (1) ภูมิปัญญาท้องถิ่นเป็นตัวกำหนดการรับความเจริญทางวิทยาการสมัยใหม่และวัฒนธรรมต่างประเทศ และ (2) ถ้าขาดตระหนักถึงคุณค่าของภูมิปัญญาท้องถิ่นแล้ว ความรู้ใหม่ไม่ว่าจะไม่สอดคล้องกับความต้องการของท้องถิ่น

โดยสรุป จะเห็นว่าภูมิปัญญาท้องถิ่นมีความสำคัญต่อสังคมและประเทศไทย ในการ

ปรับเปลี่ยนวิถีชีวิตของคนไทยให้เหมาะสมกับสังคม

3.3 ประเภทของภูมิปัญญาท้องถิ่น

สำนักงานคณะกรรมการการศึกษาแห่งชาติ (2541: 24-25) ได้จำแนกประเภทของภูมิปัญญาท้องถิ่นออกเป็น สาขาเกษตรกรรม สาขาอุตสาหกรรมและหัตถกรรม สาขาแพทย์แผนไทย สาขาศิลปกรรม สาขาการจัดการ สาขาภาษาและวรรณกรรม และสาขาศาสนาและประเพณี

ในการวิจัยครั้งนี้ คณะผู้วิจัยศึกษาเฉพาะสาขาเกษตรกรรม สาขาการแพทย์แผนไทย และสาขาอุตสาหกรรมและหัตถกรรม โดยศูนย์วัฒนธรรมจังหวัดนนทบุรีเป็นผู้ให้ข้อมูลว่า ภูมิปัญญาท้องถิ่นทั้ง 3 ด้านมีความเกี่ยวข้องกับการดำเนินชีวิตนักเรียนและใช้ในการประกอบอาชีพ และเหมาะสมกับสภาพแวดล้อมในชุมชนหรือในท้องถิ่น

1) **สาขาเกษตรกรรม** หมายถึง ความสามารถในการผสมผสานองค์ความรู้ ทักษะ และเทคนิคด้านการเกษตรกับเทคโนโลยี โดยการพัฒนาขึ้นพื้นฐานคุณค่าดั้งเดิม ซึ่งคนสามารถพึ่งพาตนเองในสภาพการณ์ต่าง ๆ ได้ เช่น การทำการเกษตรแบบผสมผสาน การแก้ปัญหาด้านการเกษตร ด้านการตลาด การแก้ปัญหาด้านการผลิต และการรู้จักปรับใช้เทคโนโลยีที่เหมาะสมกับการเกษตร เป็นต้น

2) **สาขาอุตสาหกรรมและหัตถกรรม** หมายถึง การรู้จักประยุกต์ใช้เทคโนโลยีสมัยใหม่ในการแปรรูปผลผลิต เพื่อชะลอการนำเข้าตลาด เพื่อแก้ปัญหาด้านการบริโภคอย่างปลอดภัย ประหยัด และเป็นธรรมอันเป็นขบวนการให้ชุมชนท้องถิ่นสามารถพึ่งตนเองทางเศรษฐกิจได้ ตลอดทั้งการผลิตและการจำหน่ายผลผลิตทางหัตถกรรม เช่น การรวมกลุ่มของกลุ่มโรงงาน ยางพารา กลุ่มโรงสี กลุ่มหัตถกรรม เป็นต้น

3) **สาขาการแพทย์แผนไทย** หมายถึง ความสามารถในการจัดหาและการป้องกันและรักษาสุขภาพของคนในชุมชน โดยเน้นให้ชุมชนสามารถพึ่งพาตนเองทางด้านสุขภาพและอนามัยได้

4. แนวทางในการนำภูมิปัญญาท้องถิ่นไปใช้ในการเรียนการสอน

แนวทางในการนำภูมิปัญญาท้องถิ่นไปใช้ในการเรียนการสอนสรุปสาระสำคัญมีดังนี้ คือ (สำนักงานคณะกรรมการการศึกษาแห่งชาติ 2541: 81-83)

1) ลักษณะของภูมิปัญญาท้องถิ่นที่จะนำไปสู่การเรียนการสอน ควรเป็นองค์ความรู้ และประสบการณ์ที่มีส่วนของคุณธรรม จริยธรรมสอดแทรกอยู่ด้วย และเป็นสิ่งที่สร้างสรรค์ประโยชน์สุขให้แก่ผู้เรียนและสังคมอย่างสอดคล้องกับธรรมชาติและสิ่งแวดล้อม

2) กระบวนการเรียนการสอน เป็นการผสมผสานระหว่างความรู้สากลกับความรู้

ท้องถิ่น เน้นการศึกษาวิเคราะห์ ทำความเข้าใจวิถีคิดและแนวคิดของภูมิปัญญาท้องถิ่นให้ผู้เรียนได้คิดอย่างเป็นอิสระ คิดหลายด้านหลายมุม และสรุปเป็นความรู้และประสบการณ์ที่จะใช้ในการดำรงชีวิต

3) การจัดกิจกรรมการเรียนการสอน อาจจะให้ครูเป็นผู้ดำเนินกิจกรรม โดยนำความรู้และประสบการณ์ของปราชญ์ท้องถิ่นมาจัดกิจกรรมการเรียนการสอน หรืออาจให้นักปราชญ์ท้องถิ่นเป็นผู้ดำเนินกิจกรรมการเรียนการสอนแทนครูผู้สอนและทำหน้าที่ประเมินผลด้วย ส่วนสถานที่เรียนอาจเป็นโรงเรียนหรือให้นักเรียนไปเรียนที่บ้านนักปราชญ์ท้องถิ่น

4) บทบาทของหน่วยงานหรือผู้ที่เกี่ยวข้อง ผู้บริหารและครูผู้สอนควรเห็นความสำคัญในคุณค่าของภูมิปัญญาท้องถิ่นและตระหนักในตนเองว่า ไม่ใช่ผู้ที่รู้อะไรหมดทุกอย่าง แต่เป็นผู้ที่สร้างกระบวนการเรียนรู้ และเอื้ออำนวยให้เกิดการเรียนรู้ และควรนำผู้รู้ในท้องถิ่นหรือปราชญ์ท้องถิ่นมาร่วมพัฒนาหลักสูตร และวางแผนการจัดการเรียนการสอนร่วมกับครูผู้สอน นอกจากนี้กรมต้นสังกัดเขตการศึกษาจังหวัด/อำเภอ ควรให้การสนับสนุนอย่างจริงจังและต่อเนื่อง ให้ความสำคัญอิสระแก่โรงเรียนในเรื่องการสอนและการสอบ พร้อมทั้งนำผลการดำเนินงานของครูผู้สอนเป็นส่วนหนึ่งในการพิจารณาให้ความดี ความชอบ หรือรางวัล

แนวทางในการนำภูมิปัญญาท้องถิ่นไปใช้ในการเรียนการสอนมีแนวทางสำคัญในเรื่องการนำความรู้และประสบการณ์ของภูมิปัญญาท้องถิ่นมาจัดการเรียนการสอน สิ่งที่โรงเรียนดำเนินการ คือ นำนักเรียนไปศึกษาและเรียนรู้จากแหล่งความรู้ในชุมชน เชิญผู้รู้ที่อยู่ในท้องถิ่นมาเป็นวิทยากร ได้นำกิจกรรมที่เป็นส่วนหนึ่งของความรู้ของภูมิปัญญาท้องถิ่นมาจัดการเรียนการสอน หรือนำมาเพิ่มเติมในเนื้อหาวิชาที่สอน ได้นำเรื่องของการอบรมจริยธรรมศีลธรรมมาสอดแทรกในการสอน ตลอดทั้งได้นำพิธีพื้เทศน์ในวันสำคัญ และพิธีสวดมนต์ไหว้พระมาจัดการเรียนการสอน ส่วนเรื่องของการประกอบอาชีพในแต่ละท้องถิ่นที่ครูส่วนใหญ่นำมาจัดการเรียนการสอนในกลุ่มสาระการเรียนรู้งานอาชีพ ได้แก่ การปลูกพืชแบบเกษตรผสมผสาน การทอผ้า และการทำปุ๋ยหมัก ศิลปวัฒนธรรมและขนบธรรมเนียมประเพณีในท้องถิ่น ภาษิตโบราณ เพลงพื้นบ้านกล่อมเด็ก นิทานพื้นบ้าน เป็นต้น

นอกจากนี้ ประเวศ วะสี (2546: 30-31) ได้เสนอแนวทางการนำภูมิปัญญาท้องถิ่นเข้าสู่แนวการศึกษาที่มีความเป็นไปได้ที่จะดำเนินการ ดังนี้

1) ประกาศเป็นนโยบายให้ระบบการศึกษาทั้งหมด ศึกษา ค้นคว้า เรียนรู้ และทะนุบำรุงภูมิปัญญาท้องถิ่น

2) ส่งเสริมและสนับสนุนให้มีการพิมพ์หนังสือและสื่อในรูปแบบอื่น ๆ ที่ว่าด้วยภูมิปัญญาท้องถิ่นให้มีจำนวนมากและมีคุณภาพเหมาะสม โดยให้นำมาใช้ในการศึกษาทุกระดับ

- 3) ส่งเสริมและสนับสนุนให้ระบบการศึกษาทุกระดับ ทำการศึกษาภูมิปัญญาท้องถิ่น ทำการศึกษาวิจัยภูมิปัญญาท้องถิ่น ซึ่งจะทำให้เกิดความรู้เกี่ยวกับภูมิปัญญาท้องถิ่นอย่างกว้างขวาง
- 4) ให้มีการสร้างตำราท้องถิ่น ทุกวันนี้โรงเรียนต่าง ๆ ใช้ตำราที่แตกต่างไปจากส่วนกลาง เป็นส่วนใหญ่ ควรเปิดโอกาสให้ครูที่อยู่ในท้องถิ่นสร้างตำราจากความรู้ และใช้ในท้องถิ่นของตน เพื่อให้การศึกษาสอดคล้องกับท้องถิ่นมากขึ้น และทำให้ชาติมีพลังความรู้จากของจริงขึ้นทั่วประเทศ
- 5) ปรับโรงเรียนประถมศึกษาที่อยู่ในชุมชน อย่างน้อยส่วนหนึ่งให้เป็นโรงเรียนชุมชนทำหน้าที 3 อย่าง คือ (1) ศึกษาให้เข้าใจชุมชนตามที่กล่าวในข้อ 3 (2) เป็นศูนย์ข้อมูลข่าวสารเพื่อพัฒนาชุมชน (3) ให้การศึกษาทุกรูปแบบเพื่อชุมชน และดึงทรัพยากรชุมชนจากหน่วยราชการอื่น ๆ จากภาครัฐและเอกชนเข้ามาเพื่อพัฒนาเครือข่ายการเรียนรู้ทั่วประเทศ

3.5 ปัญหาและอุปสรรคในการถ่ายทอดภูมิปัญญาท้องถิ่นในการเรียนการสอน

ปัญหาและอุปสรรคในการถ่ายทอดภูมิปัญญาท้องถิ่นมีดังนี้ (กระทรวงศึกษาธิการ 2538: มปน.)

- 1) การนำภูมิปัญญาท้องถิ่นเข้าสู่ระบบโรงเรียน ยังขาดนโยบายรองรับที่ชัดเจนเพื่อให้หน่วยงานและสถานศึกษาที่เกี่ยวข้อง ทั้งส่วนกลางและส่วนท้องถิ่นมีความเชื่อมั่นและทิศทางในการส่งเสริมภูมิปัญญาท้องถิ่นในการจัดการศึกษาอย่างเป็นรูปธรรม
- 2) ผู้ทรงภูมิปัญญาท้องถิ่นขาดการยอมรับและขาดการมีส่วนร่วมในการถ่ายทอดภูมิปัญญาท้องถิ่นในระบบโรงเรียน
- 3) การจัดการเรียนการสอนยังไม่นำเอาประเด็นของภูมิปัญญาท้องถิ่นมาเป็นส่วนหนึ่งในการจัดการเรียนการสอนเท่าที่ควร แม้ว่าหลักสูตรได้เปิดกว้างให้ท้องถิ่นสามารถพัฒนาหลักสูตรและสื่อการเรียนได้ตามความเหมาะสม แต่ครูและผู้บริหารบางส่วนยังไม่เข้าใจเนื้อหาของหลักสูตรและแนวทางนำหลักสูตรไปใช้เท่าที่ควร
- 4) การเรียนการสอนตามหลักสูตรในระบบการศึกษาแต่ละระดับยังไม่คำนึงถึงสัดส่วนและความสมดุลระหว่างเนื้อหาสาระเกี่ยวกับภูมิปัญญาท้องถิ่นและภูมิปัญญาสากลเท่าที่ควร
- 5) หน่วยงานและสถาบันการศึกษาทั้งในส่วนกลางและส่วนท้องถิ่นยังไม่ได้จัดให้มีองค์กรที่รับผิดชอบเรื่องภูมิปัญญาท้องถิ่นโดยตรง เพื่อทำหน้าที่สนับสนุนและเชื่อมโยง

นอกจากนี้ยังพบปัญหาและอุปสรรคในการเรียนรู้และถ่ายทอดภูมิปัญญาท้องถิ่นจำแนกใน 2 ประเด็น คือ (1) ปัญหาและอุปสรรคในการเรียนรู้ และ (2) ปัญหาการถ่ายทอดความรู้ (สำนักงานคณะกรรมการการศึกษาแห่งชาติ 2541: 118-119)

ปัญหาและอุปสรรคในการเรียนรู้ พบว่า มีปัญหาเกี่ยวกับ (1) เอกสาร ตำรา บันทึกข้อมูลสูญหายไปมาก ภูมิปัญญาท้องถิ่นไม่นิยมจดบันทึก ทำให้ความรู้ ความเข้าใจหายไปมาก (2) ขาดความรู้ด้านภาษาที่ใช้สื่อและทำความเข้าใจในเรื่องของตำราและภูมิปัญญาท้องถิ่น (3) การวางแผนวิชาที่ดีมีเหตุผลมาจากความเชื่อและข้อห้ามในการถ่ายทอดให้คนที่อยู่นอก และ (4) ทำให้ขาดผู้ร่วมมือจากสถาบันต่าง ๆ ที่เกี่ยวข้อง ทำให้การเรียนรู้ภูมิปัญญาท้องถิ่นเก่า ๆ ไม่ราบรื่นเท่าที่ควร

ปัญหาการถ่ายทอดความรู้ พบว่า มีปัญหาเกี่ยวกับ (1) ขาดความร่วมมือจากหน่วยงานเกี่ยวข้อง (2) ขาดหน่วยงานหรือสถาบันกลางในการประสานงานระหว่างผู้ใฝ่ใจเรียนรู้กับภูมิปัญญาท้องถิ่น (3) การจัดสรรเวลาของภูมิปัญญาท้องถิ่น และ (4) ขาดเครื่องมือในการถ่ายทอดความรู้ การนำภูมิปัญญาท้องถิ่นสู่ระบบการศึกษาตั้งแต่ระดับอนุบาลถึงอุดมศึกษา

โดยสรุปแล้ว ปัญหาและอุปสรรคของการถ่ายทอดภูมิปัญญาท้องถิ่นในการเรียนการสอนมี ปัญหาในหลายด้านที่เกี่ยวกับการขาดนโยบายที่ชัดเจน ขาดการยอมรับ ขาดการมีส่วนร่วมในการถ่ายทอดภูมิปัญญาท้องถิ่น ขาดหน่วยงานหรือสถาบันการศึกษาที่รับผิดชอบโดยตรงเรื่องภูมิปัญญาท้องถิ่น ปัญหาที่สำคัญการจัดการเรียนการสอนยังไม่ได้นำภูมิปัญญาท้องถิ่นมาเป็นส่วนหนึ่งของการเรียนการสอน

3.6 มาตรการและวิธีการในการเอาภูมิปัญญาท้องถิ่นในการจัดการเรียนการสอน

มาตรการหรือวิธีการสำคัญในการนำเอาภูมิปัญญาท้องถิ่นในการจัดการเรียนการสอนมี ดังนี้ คือ (1) จัดให้มีระเบียบ/ข้อบังคับว่าด้วยการให้หลักสูตรท้องถิ่นในสถาบันการศึกษา โดยให้หลักสูตรนี้มีสถานภาพเท่าเทียมกับการจัดการเรียนการสอนตามหลักสูตรแกน (2) กำหนดให้หลักสูตรท้องถิ่นมีเนื้อหาและกระบวนการเรียนรู้ขั้นพื้นฐานของภาษาท้องถิ่น (3) ให้โรงเรียนและชุมชนร่วมกันจัดทำแผนแม่บทเกี่ยวกับการเรียนการสอนขั้นพื้นฐานภูมิปัญญาท้องถิ่นและนำไปสู่การปฏิบัติร่วมกัน (4) จัดให้มีระเบียบข้อบังคับที่เปิดโอกาสให้ชุมชนเข้ามาดำรงตำแหน่งครูภูมิปัญญา และ (5) จัดให้โรงเรียนเป็นศูนย์การเรียนรู้ของชุมชน โดยมีฝ่ายส่งเสริมภูมิปัญญาท้องถิ่น (สำนักงานคณะกรรมการการศึกษาแห่งชาติ 2541: 184-185)

3.7 กระบวนการถ่ายทอดความรู้ของภูมิปัญญาท้องถิ่น

กระบวนการถ่ายทอดความรู้ของภูมิปัญญาท้องถิ่นมีหลากหลายวิธี ซึ่งสรุปสาระสำคัญ ดังนี้ (สำนักงานคณะกรรมการการศึกษาแห่งชาติ สำนักนายกรัฐมนตรี 2541: 118-119)

1) การจัดประสบการณ์ตรงในรูปแบบต่าง ๆ ให้กับผู้ที่มารับการถ่ายทอดให้เกิดปฏิบัติจริง โดยเฉพาะวัยเด็ก ภูมิปัญญาท้องถิ่นหลายท่านเห็นตรงกันว่าวัยเด็กเป็นวัยสำคัญที่จะต้องถ่ายทอดและปลูกฝังให้พวกเขาได้ปฏิบัติจริง

2) เป็นวิทยากรถ่ายทอดความรู้ให้กับกลุ่มเป้าหมายที่สถาบันและองค์กรต่าง ๆ จัดขึ้น

- 3) ถ่ายทอดผ่านสื่อประเภทต่าง ๆ เช่น วิทยุ โทรทัศน์ หนังสือพิมพ์ เป็นต้น
- 4) จัดทำหลักสูตรท้องถิ่นเชื่อมโยงเข้าสู่ระบบการศึกษาในโรงเรียนในบางพื้นที่ที่มีลักษณะเฉพาะ
- 5) สร้างบุคคลและกลุ่มตัวแทนสืบทอด เช่น กลุ่มเยาวชน ฯลฯ
- 6) สร้างสถาบันการเรียนรู้ในชุมชนในรูปแบบต่าง ๆ อาจเรียกว่า กลุ่ม ชมรม สมาคม มหาวิทยาลัยชาวบ้าน
- 7) สร้างเครือข่ายการเรียนรู้ในระดับต่าง ๆ มีการแลกเปลี่ยนการสร้างเครือข่ายนี้

4. เศรษฐกิจพอเพียง

ภูมิปัญญาท้องถิ่นที่เป็นตัวอย่างแก่เด็กและเยาวชนควรยึดแนวเศรษฐกิจพอเพียงในเรื่องเศรษฐกิจพอเพียงจะกล่าวถึง (1) ความเป็นมาของปรัชญาเศรษฐกิจพอเพียง (2) ความหมายและหลักการสำคัญของเศรษฐกิจพอเพียง (3) หลักปรัชญาเศรษฐกิจพอเพียง (4) หลักการปฏิบัติตามแนวเศรษฐกิจพอเพียง (5) เศรษฐกิจพอเพียงกับการประยุกต์ใช้ และ (6) กรณีศึกษาเศรษฐกิจพอเพียง

4.1 ความเป็นมาของปรัชญาเศรษฐกิจพอเพียง

“เศรษฐกิจพอเพียง” เป็นหนึ่งในแนวพระราชดำริของพระบาทสมเด็จพระเจ้าอยู่หัว ที่ได้พระราชทานเป็นปรัชญาในการดำรงชีวิตที่ยึดหลักความพอเหมาะพอดี มีเหตุมีผลและความไม่ประมาท ซึ่งพระบาทสมเด็จพระเจ้าอยู่หัวทรงถือปฏิบัติด้วยพระองค์เอง ทำอย่างต่อเนื่องยาวนาน ดำรงชีวิตเป็นแบบอย่างได้อย่างสมบูรณ์ อีกทั้งได้พระราชทานพระราชดำริให้แก่คนไทยนำไปปฏิบัติและดำเนินชีวิตบนพื้นฐานของความพอเพียง ดังนี้

ในปี พ.ศ. 2517 พระบาทสมเด็จพระเจ้าอยู่หัวมีพระบรมราโชวาทในพิธีพระราชทานปริญญาบัตร มหาวิทยาลัยเกษตรศาสตร์ ในวันพฤหัสบดีที่ 18 กรกฎาคม พ.ศ. 2517 มีความตอนหนึ่งว่า “การพัฒนาประเทศจำเป็นต้องทำตามลำดับขั้นต้องสร้างพื้นฐาน คือ ความพอมีพอกินพอใช้ของประชาชนส่วนใหญ่เป็นเบื้องต้นก่อน โดยใช้วิธีการและใช้อุปกรณ์ที่ประหยัดแต่ถูกต้องตามหลักวิชา เมื่อได้พื้นฐานมั่นคงพร้อมพอควรและปฏิบัติได้แล้วจึงค่อยสร้างค่อยเสริมความเจริญและฐานะเศรษฐกิจขั้นที่สูงขึ้นโดยลำดับต่อไป หากมุ่งแต่จะทุ่มเทสร้างความเจริญ ยกเศรษฐกิจขึ้นให้รวดเร็วแต่ประการเดียวโดยไม่ให้แผนปฏิบัติการสัมพันธ์กับสภาวะของประเทศและของประชาชนโดยสอดคล้องด้วย ก็จะเกิดความไม่สมดุลในเรื่องต่าง ๆ ขึ้น ซึ่งอาจกลายเป็นความยุ่งยาก ล้มเหลวได้ในที่สุด ดังเห็นได้ที่อารยประเทศหลายประเทศกำลังประสบปัญหาทางเศรษฐกิจอย่างรุนแรงอยู่ในเวลานี้”

นอกจากนั้น พระราชดำรัสเนื่องในโอกาสวันเฉลิมพระชนมพรรษา วันที่ 4 ธันวาคม 2517 ก็มีแนวคิดเรื่องเศรษฐกิจพอเพียงเช่นกัน

“...คนอื่นจะว่าอย่างไรก็ช่างเขา จะว่าเมืองไทยล้ำสมัยว่าเมืองไทยเซย ว่าเมืองไทยไม่มีสิ่งที่สมัยใหม่ แต่เราอยู่พอมีพอกินและขอให้ทุกคนมีความปรารถนาที่จะให้เมืองไทยพออยู่ พอกิน มีความสงบและทำงานตั้งจิตอธิษฐานตั้งปณิธานในทางนี้ที่จะให้เมืองไทยอยู่แบบพออยู่พอกิน ไม่ใช่ว่าจะรุ่งเรื่องอย่างยอด แต่ที่มีความพออยู่พอกิน มีความสงบ เปรียบเทียบกับประเทศอื่น ๆ ถ้าเรารักษาความพออยู่พอกินนี้ได้ เราก็จะยอดยิ่งยวดได้”

จะเห็นได้ว่าทรงเน้นย้ำเรื่อง “การมีพอกินพอใช้” ค่อนข้างมาก โดยทรงเห็นว่าแนวทางการพัฒนาที่เน้นการขยายตัวทางเศรษฐกิจของประเทศเป็นหลักแต่เพียงอย่างเดียวอาจเกิดปัญหาขึ้นได้ ดังนั้น จึงควรสร้างความมั่นคงทางเศรษฐกิจขึ้นพื้นฐานเสียก่อนเป็นเบื้องต้น

แม้ในปี 2539 ที่เริ่มมีสัญญาณของปัญหาเศรษฐกิจขึ้นบ้างแล้ว ก็ยังทรงเตือนให้คนไทยตระเตรียมใจไว้รับกับสิ่งที่อาจเกิดขึ้น โดยรับสั่งว่า

“...พอมิภัยที่มาจากจิตใจของคน ซึ่งก็แก้ไขได้เหมือนกัน แต่ว่ายากกว่าภัยธรรมชาติ ธรรมชาตินั้นเป็นสิ่งนอกกายเรา แต่นิสัยใจคอของคนเป็นสิ่งที่อยู่ข้างใน อันนี้ก็เป็นอย่างหนึ่งที่ยากให้จัดการให้มีความเรียบร้อย แต่ก็ไม่หมดหวัง...”

ต่อมาในปี 2540 เมื่อเกิดวิกฤติเศรษฐกิจที่รุนแรงที่สุดที่ประเทศไทยเคยประสบ พระบาทสมเด็จพระเจ้าอยู่หัวได้พระราชทานพระราชดำรัสที่มักมีการกล่าวอ้างกันอยู่เสมอและหลายคนจำได้ขึ้นใจ คือ

“...การจะเป็นเสือนั้นไม่สำคัญอยู่ที่เรามีเศรษฐกิจแบบพอมีพอกิน แบบพอมีพอกินนั้นหมายความว่า อุ้มชูตัวเองได้ให้มีพอกับตนเอง... ความพอเพียงนี้ไม่ได้หมายความว่า ทุกครอบครัวจะต้องผลิตอาหารของตัวเอง จะต้องทอผ้าใส่เองอย่างนั้นมันเกินไป แต่ว่าในหมู่บ้านหรือในอำเภอจะต้องมีความพอเพียงพอสมควร บางสิ่งบางอย่างผลิตได้มากกว่าความต้องการก็ขายได้ แต่ขายในที่ไม่ห่างไกลทำอะไรไม่ต้องเสียค่าขนส่งมากนัก...” และ

“...ถ้าสามารถที่จะเปลี่ยนไป ทำให้กลับเป็นเศรษฐกิจแบบพอเพียง ไม่ต้องทั้งหมด แม้แค่ครึ่งหนึ่งก็ไม่ต้องอาจจะสักเศษหนึ่งส่วนสี่ก็จะสามารถอยู่ได้...”

แนวคิดจากพระราชดำรัส “เศรษฐกิจพอเพียง” ที่พระบาทสมเด็จพระเจ้าอยู่หัวพระราชทาน โดยเฉพาะในปี 2540 ได้มีการนำไปปฏิบัติกันหลายหน่วยงาน ซึ่งคนส่วนมากเข้าใจว่าเป็นเพียงเรื่องของเกษตรกรในชนบทเท่านั้น แต่แท้จริงผู้ประกอบการอาชีพต่าง ๆ สามารถนำไปประยุกต์ใช้ได้ทั้งสิ้น โดยในวันเฉลิมพระชนมพรรษาปีต่อมา ได้ทรงมีพระมหากรุณาธิคุณอธิบายเพิ่มเติมว่า

“...ความหมายของเศรษฐกิจพอเพียง และทำได้เศษหนึ่งส่วนสี่เท่านั้นจะพอนั้น ไม่ได้แปลว่าเศษหนึ่งส่วนสี่ของพื้นที่ แต่เป็นเศษหนึ่งส่วนสี่ของการกระทำ...”

นอกจากนั้นยังทรงขยายความคำว่า “พอเพียง” เพิ่มเติมว่า หมายถึง “พอมีพอกิน”

“...พอมีพอกิน ก็แปลว่าเศรษฐกิจพอเพียงนั่นเอง ถ้าแต่ละคนมีพอกินก็ใช้ได้ ยิ่งถ้าทั้งประเทศพอมีพอกินก็ยิ่งดี...” และ

“...ประเทศไทยสมัยก่อนนี้ พอมีพอกิน มาสมัยนี้อิสระ ไม่มีพอกิน จึงจะต้องเป็นนโยบายที่จะทำเศรษฐกิจพอเพียงเพื่อที่จะให้ทุกคนพอเพียงได้ พอเพียงนี้ก็หมายความว่า มีกินมีอยู่ ไม่ฟุ้งเฟ้อ ไม่หรูหราก็ได้ แต่ว่า พอ..”

4.2 ความหมายและหลักการสำคัญของปรัชญาเศรษฐกิจพอเพียง

4.2.1 ความหมายของเศรษฐกิจพอเพียง

ขอน้อมอัญเชิญพระราชดำรัสพระบาทสมเด็จพระเจ้าอยู่หัวพระราชนั่งในวโรกาสเฉลิมพระชนมพรรษา ณ ศาลาดุสิดาลัย สวนจิตรลดา พระราชวังดุสิต เมื่อวันที่ 23 ธันวาคม พ.ศ. 2542 ให้ความหมายว่า “...คำว่าพอเพียง มีความหมายอีกอย่างหนึ่งมีความหมายกว้างออกไปอีกไม่ได้หมายถึง การมีพอสำหรับใช้ของเท่านั้น แต่มีความหมายว่าพอมีพอกิน...พอมีพอกินนี้ก็แปลว่าเศรษฐกิจพอเพียงนั่นเอง...” “...พอเพียงนี้ก็หมายความว่า มีกินมีอยู่ไม่ฟุ้งเฟ้อ ไม่หรูหราก็ได้ แต่ว่าพอ แม้บางอย่างอาจจะดูฟุ้งเฟ้อ แต่ถ้าทำให้มีความสุข ถ้าทำได้ก็สมควรที่จะทำ สมควรที่จะปฏิบัติ...” “...Self-Sufficiency นั้น หมายความว่าผลิตอะไร มีพอที่จะใช้ ไม่ต้องไปขอซื้อคนอื่นอยู่ได้ด้วยตนเอง...”

เศรษฐกิจ หมายถึง งานอันเกี่ยวกับการผลิต การจำหน่ายจ่ายแจกและการบริโภคใช้สอยสิ่งต่าง ๆ ของชุมชน (พจนานุกรมฉบับราชบัณฑิตยสถาน พ.ศ. 2542: 1106)

พอเพียง หมายถึง ได้เท่าที่จะได้ เช่น ได้เท่านี้ก็พอเพียงแล้ว (พจนานุกรมฉบับราชบัณฑิตยสถาน พ.ศ. 2542: 775)

เศรษฐกิจพอเพียงหรือระบบเศรษฐกิจที่พึ่งตนเองได้ตามแนวพระราชดำริของพระบาทสมเด็จพระเจ้าอยู่หัวนั้น อาจมองได้ใน 2 ลักษณะใหญ่ ๆ คือ

เศรษฐกิจพอเพียง หมายถึง ความสามารถของชุมชนเมือง รัฐ ประเทศหรือภูมิภาคหนึ่ง ๆ ในการผลิตสินค้าและบริการทุกชนิด เพื่อเลี้ยงสังคมนั้น ๆ ได้โดยไม่ต้องพึ่งพาปัจจัยต่าง ๆ ที่เราไม่เป็นเจ้าของ

เศรษฐกิจพอเพียงในระดับบุคคล คือ ความสามารถในการดำรงชีวิตได้อย่างไม่เดือดร้อน มีความเป็นอยู่อย่างประมาทตามฐานะ ตามอัตภาพ ที่สำคัญไม่หลงไหลไปตามกระแสของวัตถุนิยม มีอิสรภาพ เสรีภาพ ไม่พัวพันการอยู่กับสิ่งใด

เศรษฐกิจพอเพียง หมายถึง ความสามารถของชุมชนเมือง รัฐ ประเทศ หรือภูมิภาคหนึ่ง ๆ ในการผลิตสินค้าและบริการทุกชนิด เพื่อเลี้ยงส่งคนนั้น ๆ ได้โดยไม่ต้องพึ่งพาปัจจัยต่าง ๆ ที่เราไม่เป็นเจ้าของ สำหรับเศรษฐกิจพอเพียงในระดับบุคคลนั้น คือ ความสามารถในการดำรงชีวิตได้อย่างไม่เดือดร้อน มีความเป็นอยู่อย่างประมาณตน ตามฐานะ ตามอัตภาพ และที่สำคัญไม่หลงใหลไปตามกระแสของวัตถุนิยม มีอิสรภาพ ไม่ยึดติดอยู่กับสิ่งใด กล่าวโดยสรุป คือ การหันกลับมายึดทางสายกลางในการดำรงชีวิตนั่นเอง

4.2.2 หลักการสำคัญของปรัชญาเศรษฐกิจพอเพียง

จากแนวพระราชดำริเศรษฐกิจพอเพียง พอจะสรุปลักษณะสำคัญของเศรษฐกิจพอเพียงได้ดังนี้

1) การพึ่งพาตนเองเป็นหลัก

ลักษณะสำคัญของเศรษฐกิจพอเพียงยึดหลักการพึ่งพาตนเองเป็นสำคัญ และไม่พึ่งพาปัจจัยภายนอกต่าง ๆ ที่เราไม่ได้เป็นเจ้าของ และที่สำคัญต้องรู้จักพึ่งพาตนเองได้โดยไม่ทำให้ผู้อื่นเดือดร้อน และไม่เป็นภาระของผู้อื่น การพึ่งพาตนเอง คือ การรู้จักนำทรัพยากรที่มีอยู่มาใช้ให้เกิดประโยชน์ในการดำเนินชีวิตมากที่สุด โดยสามารถสนองตอบความต้องการพื้นฐานอย่างไม่ฟุ้งเฟ้อและพอเพียงกับตน

2) การพึ่งพากันเองเป็นหลัก

หลักการของเศรษฐกิจพอเพียงจะให้ความสำคัญกับการรวมกลุ่มของชาวบ้าน มุ่งเน้นให้ชาวบ้านรวมกลุ่มกันดำเนินกิจกรรมต่าง ๆ อาทิ การทำการเกษตรแบบผสมผสานรวมกลุ่มกัน ทำงานหัตถกรรม การแปรรูปผลผลิตทางการเกษตร การใช้ภูมิปัญญาจากท้องถิ่น การพัฒนาเทคโนโลยีพื้นบ้าน และเทคโนโลยีสมัยใหม่ที่เหมาะสม ให้สอดคล้องกับความต้องการ และสภาพแวดล้อมของท้องถิ่นของตน

การรวมกลุ่มของชาวบ้านจะเป็นการพัฒนาสมาชิกในชุมชนให้มีการสร้างเครือข่ายชุมชนที่เข้มแข็ง สมาชิกในกลุ่มจะให้คำปรึกษาแนะนำในการแก้ไขปัญหาต่าง ๆ และหาวิธีการให้สมาชิกภายในกลุ่มมีรายได้จากการประกอบอาชีพเพิ่มมากขึ้น และเมื่อกลุ่มชาวบ้านเหล่านี้มีความเข้มแข็งทางเศรษฐกิจก็จะช่วยทำให้สังคมเข้มแข็งขึ้น จะส่งผลให้เศรษฐกิจของประเทศเจริญเติบโตได้อย่างมีประสิทธิภาพ และเกิดความมั่นคง ทำให้เศรษฐกิจขยายตัวและมีการกระจายรายได้ที่ดีขึ้นอีกด้วย และนอกจากนี้ สมาชิกในชุมชนจะต้องมีการช่วยเหลือเกื้อกูลกัน โดยคำนึงถึงผลประโยชน์ส่วนรวมเป็นสำคัญ ตลอดจนร่วมมือกันเพื่อสร้างความเข้มแข็งให้ชุมชนของตนเอง ความช่วยเหลือซึ่งกันและกัน ความเอื้อเฟื้อเผื่อแผ่ และความสามัคคีจะช่วยสร้างความสัมพันธ์ในชุมชนให้เข้มแข็งมากขึ้นและสามารถอยู่ร่วมกันได้อย่างมีความสุข

3) หลักการจัดการ

การดำเนินชีวิตในแนวทางเศรษฐกิจพอเพียงจะต้องมีการจัดการบริหารที่ดี เพราะการประกอบอาชีพใด ๆ ก็ตาม ควรต้องใช้ความรู้ ความสามารถและการจัดการที่ดี มีการนำทรัพยากรมาใช้อย่างชาญฉลาด พร้อมทั้งหาวิธีการเพิ่มมูลค่าของทรัพยากรในการประกอบอาชีพต่าง ๆ นั้นจะต้องยึดหลักในการมุ่งลดรายจ่าย ไม่ใช่มุ่งแต่จะเพิ่มรายได้เพียงอย่างเดียว และในการนำทรัพยากรมาใช้นั้นควรจะต้องรู้ถึงคุณค่า คุณประโยชน์ ของทรัพยากรธรรมชาติและสิ่งแวดล้อม โดยตั้งอยู่บนพื้นฐานของการอนุรักษ์และการใช้ประโยชน์อย่างยั่งยืน

กล่าวโดยสรุปแล้วหลักการของเศรษฐกิจพอเพียง มีลักษณะที่สำคัญ คือ (1) ไม่ใช้จ่ายเกินตัวหรือไม่ลงทุนเกินขนาดความสามารถของตน (2) พึ่งตนเองเป็นหลัก (3) รวมตัวกันและช่วยเหลือซึ่งกันและกัน (4) ใช้ศักยภาพที่มีอยู่ในตัวให้เต็มที่ และ (5) เติบโตอย่างมั่นคงและยั่งยืน

นอกจากนี้ ในแผนพัฒนาเศรษฐกิจและสังคมแห่งชาติฉบับที่ 9 (พ.ศ. 2545-2549) และแผนพัฒนาฯ ฉบับที่ 10 (พ.ศ. 2550 – 2555) ก็ได้ยึดหลัก “ปรัชญาของเศรษฐกิจพอเพียง” ทางสายกลางที่อยู่บนพื้นฐานของความพอดี รู้จักพอประมาณอย่างมีเหตุผล มีความรอบรู้เท่าทันโลก เป็นแนวทางในการดำเนินชีวิตของคนไทย และเป็นพื้นฐานในการพัฒนาในทุกมิติอย่างเป็นองค์รวม ที่มีคนเป็นศูนย์กลางการพัฒนาต่อจากแผนพัฒนาเศรษฐกิจและสังคมฉบับที่ 8 อีกด้วย

4.3 หลักปรัชญาเศรษฐกิจพอเพียง

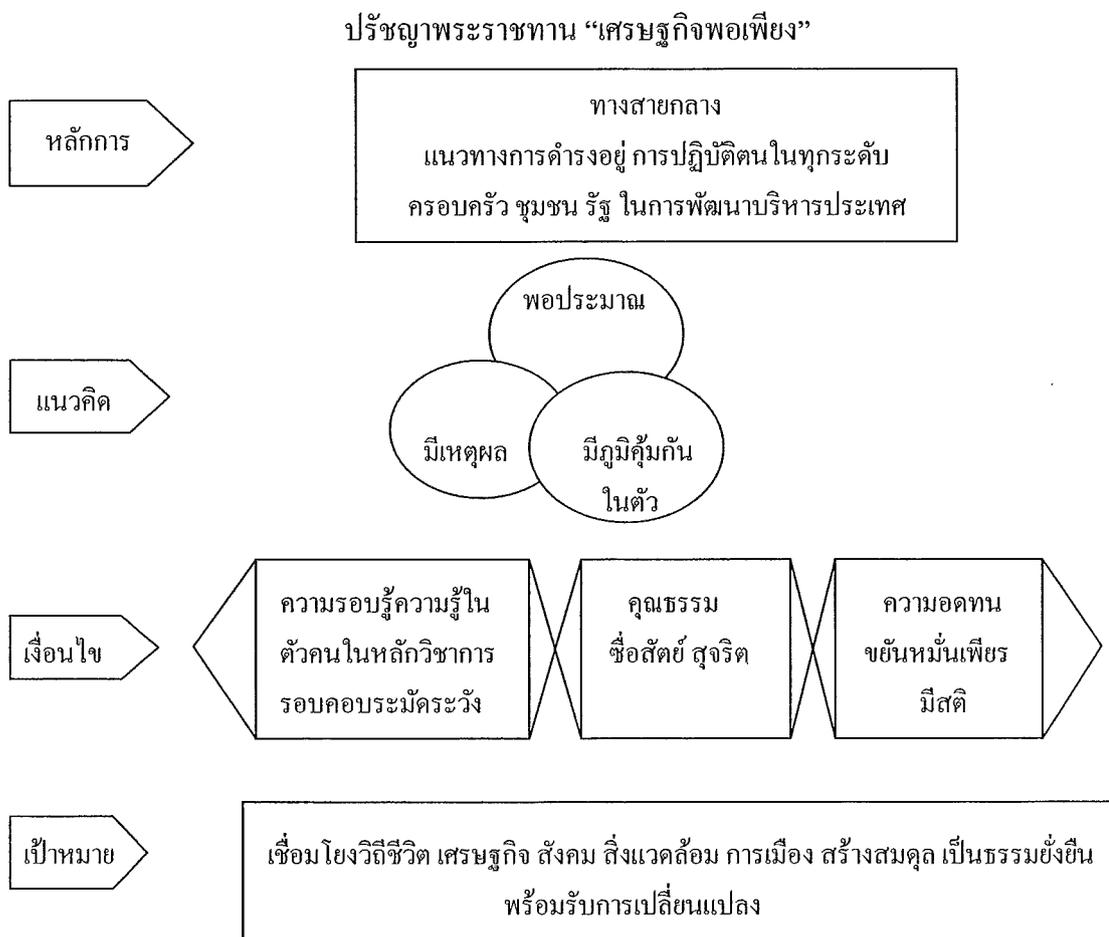
หลักปรัชญา “เศรษฐกิจพอเพียง” มีดังนี้

1) ให้ทุกคนและทุกชุมชน ได้ดำเนินชีวิตไปในทางสายกลาง ซึ่งเป็นแนวทางที่ปราชญ์ทั้งหลายได้สอนกันมานาน เช่น พระพุทธเจ้าก็สอนเรื่องนี้ที่เรียกว่า มัชฌิมาปฏิปทา คือ มรรคมีองค์ 8 สัมมาทิฐิ คือ ความเห็นถูกเห็นชอบ

2) หลักการของปรัชญา “เศรษฐกิจพอเพียง” คือ ความพอประมาณ พอดี ความมีเหตุผล ความมีภูมิคุ้มกันผลกระทบทั้งจากภายนอกและภายใน

3) เป้าประสงค์ คือ ให้เกิดความสมดุล และวัฒนธรรมจากภายนอกได้เป็นอย่างดี รวดเร็วและกว้างขวาง ทั้งด้านวัตถุ สังคม สิ่งแวดล้อม และวัฒนธรรมจากภายนอกได้เป็นอย่างดี

4) เงื่อนไขของหลักปรัชญาพระราชทาน “เศรษฐกิจพอเพียง” มีดังต่อไปนี้ (1) ต้องเสริมสร้างพื้นฐานจิตใจของคนในชาติ โดยเฉพาะเจ้าหน้าที่ของรัฐ นักทฤษฎี และนักธุรกิจให้มีมีสำนึกในคุณธรรม ความซื่อสัตย์สุจริต และให้มีความรอบรู้ที่เหมาะสม (2) การดำเนินชีวิตด้วยความอดทน มีความเพียร มีสติ และความรอบคอบ (3) มีความรู้ ความรอบคอบ และความระมัดระวังอย่างยิ่งในการนำวิชาการต่าง ๆ มาใช้ในการวางแผนและดำเนินทุกขั้นตอน



ที่มา: สำนักงานคณะกรรมการพัฒนาการเศรษฐกิจและสังคมแห่งชาติ แผนพัฒนาฉบับ 10.2550:34

นอกจากนี้หลักปรัชญาเศรษฐกิจพอเพียง มีหลักพิจารณาอยู่ด้วยกัน 5 ส่วน ดังนี้

1) กรอบแนวคิด เป็นปรัชญาที่ชี้แนะแนวทางการดำรงอยู่และปฏิบัติตนในที่ควรจะเป็น โดยมีพื้นฐานมาจากวิถีชีวิตดั้งเดิมของสังคมไทย สามารถนำมาประยุกต์ใช้ได้ตลอดเวลา และเป็น การมองโลกเชิงระบบที่มีการเปลี่ยนแปลงอยู่ตลอดเวลา มุ่งเน้นการรอดพ้นจากภัยและวิกฤตเพื่อ ความมั่นคงและความยั่งยืนของการพัฒนา

2) คุณลักษณะ เศรษฐกิจพอเพียงสามารถนำมาประยุกต์ใช้กับการปฏิบัติตนได้ในทุกระดับ โดยเน้นการปฏิบัติบนทางสายกลาง และการพัฒนาอย่างเป็นขั้นตอน

3) คำนิยาม ความพอเพียงจะต้องประกอบด้วย 3 คุณลักษณะพร้อม ๆ กัน ดังนี้
 ความพอประมาณ หมายถึง ความพอดีที่ไม่น้อยเกินไปและไม่มากเกินไป โดยไม่ เบียดเบียนตนเองและผู้อื่น เช่น การผลิตและการบริโภคที่อยู่ในระดับพอประมาณ
 ความมีเหตุผล หมายถึง การตัดสินใจเกี่ยวกับระดับของความพอเพียงนั้นจะต้อง

เป็นไปอย่างมีเหตุผล โดยพิจารณาจากเหตุปัจจัยที่เกี่ยวข้อง ตลอดจนคำนึงถึงผลที่คาดว่าจะเกิดขึ้นจากการกระทำนั้น ๆ อย่างรอบคอบ

การมีภูมิคุ้มกันที่ดีในตัว หมายถึง การเตรียมตัวให้พร้อมรับผลกระทบและการเปลี่ยนแปลงด้านต่าง ๆ ที่จะเกิดขึ้น โดยคำนึงถึงความเป็นไปได้ของสถานการณ์ต่าง ๆ ที่คาดว่าจะเกิดขึ้นในอนาคตทั้งใกล้และไกล

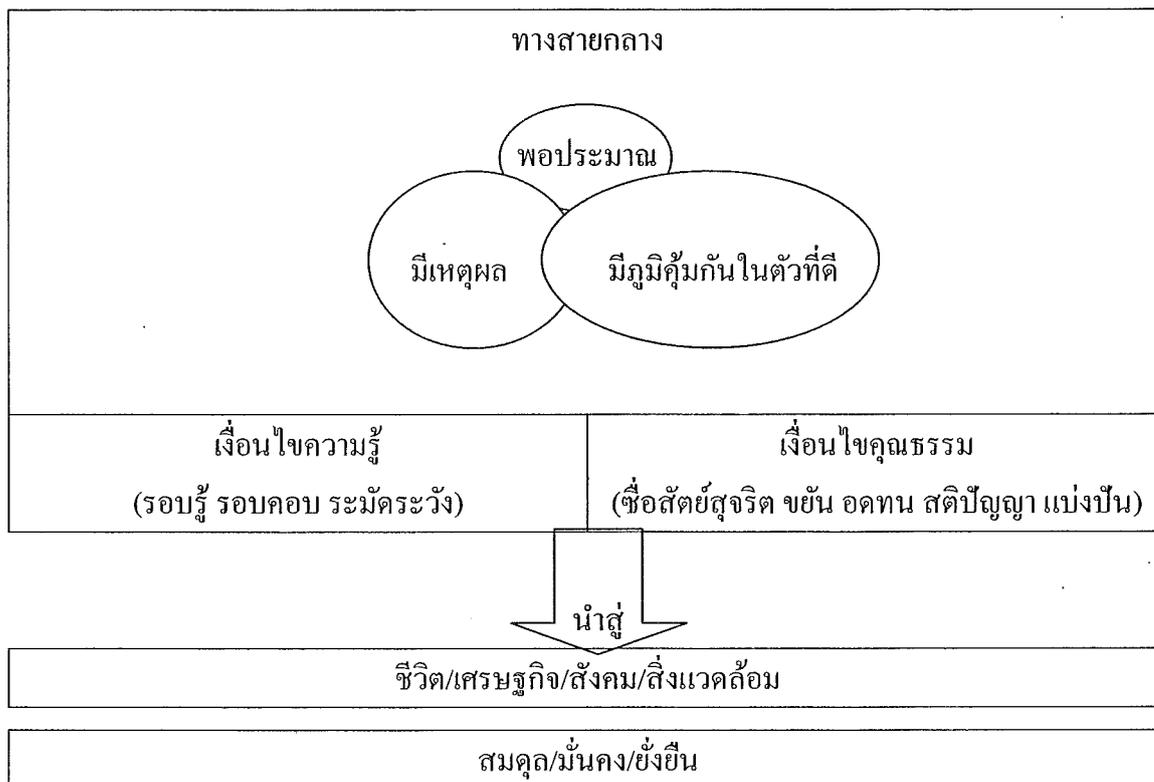
4) เงื่อนไข การตัดสินใจและการดำเนินกิจกรรมต่าง ๆ ให้อยู่ในระดับพอเพียงนั้น ต้องอาศัยทั้งความรู้และคุณธรรมเป็นพื้นฐาน กล่าวคือ

เงื่อนไขความรู้ ประกอบด้วย ความรอบรู้เกี่ยวกับวิชาการต่าง ๆ ที่เกี่ยวข้องอย่างรอบด้าน ความรอบคอบที่จะนำความรู้เหล่านั้นมาพิจารณาให้เชื่อมโยงกัน เพื่อประกอบการวางแผนและความระมัดระวังในขั้นปฏิบัติ

เงื่อนไขคุณธรรม ที่จะต้องเสริมสร้าง ประกอบด้วย มีความตระหนักในคุณธรรม มีความซื่อสัตย์สุจริต มีความอดทน มีความเพียร ใช้สติปัญญาในการดำเนินชีวิต ไม่โลภ และไม่ตระหนี่

5) แนวทางปฏิบัติ/ผลที่คาดว่าจะได้รับ การนำปรัชญาของเศรษฐกิจพอเพียงมาประยุกต์ใช้ คือ การพัฒนาที่สมดุลและยั่งยืน พร้อมรับต่อการเปลี่ยนแปลงในทุกด้าน ทั้งด้านเศรษฐกิจ สังคม สิ่งแวดล้อม ความรู้และเทคโนโลยี

สรุปปรัชญาพระราชทาน “เศรษฐกิจพอเพียง”



ที่มา: หนังสือเศรษฐกิจพอเพียงคืออะไร จัดทำโดย สำนักงานคณะกรรมการพัฒนาการเศรษฐกิจและสังคมแห่งชาติ, ม.ป.ป. : 1-15

สรุปหลักปรัชญาพระราชทาน “เศรษฐกิจพอเพียง” คือ วิธีรู้ วิธีคิด และวิธีปฏิบัติเพื่อพัฒนาตนของทุกคน ทุกอาชีพ ทุกชุมชน เพื่อความอยู่ดีมีสุขร่วมกันของทุกคน ความดีงามที่เราเคยมีอยู่กลับมาและค้นหาทางเดินที่ถูกต้องกันใหม่ โดยการศึกษาให้มีความรู้จริงในสิ่งที่ทำให้มีคุณธรรม คือ ความขยัน อดทน ซื่อสัตย์ สุจริต มีความรู้ ความคิด และการกระทำที่พอประมาณ พอดี มีเหตุมีผล มีการระวังตน ไม่ประมาท รู้จักระวังภัยในชีวิต การรู้ การคิด และดำเนินชีวิตอย่างมีสติยอมรับความจริงด้วยหลักคุณธรรม ปรับปรุงสิ่งแวดล้อมให้เกิดความยั่งยืนในด้านทรัพยากรคนและทรัพยากรธรรมชาติ และสร้างคุณค่าให้เกิดขึ้นในชุมชนของตน และการกระทำลักษณะนี้เรียกว่า การปฏิบัติตามปรัชญาเศรษฐกิจพอเพียง

4.4 หลักการปฏิบัติตนตามแนวเศรษฐกิจพอเพียง

สำหรับหลักการปฏิบัติตนตามแนวพระราชดำรัส “เศรษฐกิจพอเพียง” นั้น วารสาร มุทนิธิชัยพัฒนาได้ประมวลไว้ 5 ประการ คือ

1) ยึดความประหยัด ตัดทอนค่าใช้จ่ายในทุกด้าน ลดละความฟุ่มเฟือยในการดำรงชีพอย่างจริงจัง ดังพระราชดำรัสที่ว่า

“...ความเป็นอยู่ที่ดีต้องไม่ฟุ้งเฟ้อต้องประหยัดไปในทางที่ถูกต้อง...”

2) ยึดถือการประกอบอาชีพด้วยความถูกต้อง สุจริต แม้จะตกอยู่ในภาวะขาดแคลนในการดำรงชีพก็ตาม ดังพระราชดำรัสที่ว่า

“...ความเจริญของคนทั้งหลาย ย่อมเกิดมาจากการประพฤติชอบและการหาเลี้ยงชีพของตนเป็นหลักสำคัญ...”

3) ละเลิกการแก่งแย่งผลประโยชน์และแข่งขันกันในทางการค้าขาย ประกอบอาชีพแบบต่อสู้กันอย่างรุนแรง ดังพระราชดำรัสในเรื่องนี้ว่า

“...ความสุขความเจริญอันแท้จริงนั้น หมายถึง ความสุข ความเจริญที่บุคคลแสวงหามาได้ด้วยความเป็นธรรม ทั้งในเจตนาและการกระทำไม่ใช่ได้มาด้วยความบังเอิญหรือด้วยการแก่งแย่งเบียดบังมาจากผู้อื่น...”

4) ไม่หยุดนิ่งที่จะหาทางให้ชีวิตหลุดพ้นจากความทุกข์ยากครั้งนี้ โดยต้องขวนขวายใฝ่หาความรู้ ให้เกิดมีรายได้เพิ่มพูนขึ้น โดยมีความพอเพียงเป็นเป้าหมายสำคัญ พระราชดำรัสตอนหนึ่งที่ชัดเจนในเรื่องนี้ว่า

“...การที่ต้องการให้ทุกคนพยายามที่จะหาความรู้และสร้างตนเองให้มั่นคงนี้เพื่อตนเอง เพื่อที่จะให้ตัวเองมีความเป็นอยู่ที่ก้าวหน้าที่มีความสุขพอมิพอกินเป็นขั้นหนึ่งและขั้นต่อไปก็คือ ให้มีเกียรติว่ายืนได้ด้วยตนเอง...”

5) ปฏิบัติตนในแนวทางที่ดี ลดละสิ่งชั่วกิเลสให้หมดสิ้นไป พระบาทสมเด็จพระเจ้าอยู่หัวได้พระราชทานพระบรมราโชวาทว่า

“พยายามไม่ก่อความชั่วให้เป็นเครื่องทำลายตัวทำลายผู้อื่น พยายามลดพยายามละความชั่วที่ตัวเองมีอยู่ พยายามก่อความดีให้แก่ตัวอยู่เสมอ พยายามรักษา และเพิ่มพูนความดีที่มีอยู่นั้นให้งอกงามสมบูรณ์ขึ้น...”

พระราชดำรัสพระบาทสมเด็จพระเจ้าอยู่หัวเรื่อง “เศรษฐกิจพอเพียง” ทรงเน้นย้ำคำที่สำคัญที่สุดคือคำว่า “พอ” อยู่เสมอ

4.5 เศรษฐกิจพอเพียงกับการประยุกต์ใช้ในชีวิตประจำวัน

การนำแนวทางเศรษฐกิจพอเพียงมาประยุกต์ใช้ในการดำเนินชีวิตประจำวัน สามารถกระทำได้ดังต่อไปนี้

1) เศรษฐกิจพอเพียงสำหรับบุคคลทั่วไป

เศรษฐกิจพอเพียงมีประโยชน์ต่อประชาชนทุกคนไม่ใช่เฉพาะแต่เกษตรกรเท่านั้น แต่ประชาชนโดยทั่วไปไม่ว่านิสิต นักศึกษา นักเรียน ข้าราชการ พนักงานบริษัทก็สามารถนำหลักการเศรษฐกิจพอเพียงมาประยุกต์ใช้ในการเรียน การทำงาน ตลอดจนการดำเนินชีวิตประจำวันได้ ซึ่งสามารถกระทำได้ดังนี้

(1) ควรยึดหลักความประหยัด คัดทอนค่าใช้จ่ายในทุกด้านและลดละความฟุ่มเฟือยในการดำรงชีพอย่างจริงจัง

(2) ควรประกอบอาชีพด้วยความสุจริตและถูกต้อง แม้จะเผชิญกับภาวะขาดแคลนในการดำรงชีพก็ตาม

(3) ควรลดละการแก่งแย่งผลประโยชน์ และการแข่งขันทางการค้าขาย ตลอดจนการประกอบอาชีพที่มีการต่อสู้อย่างรุนแรง

2) เศรษฐกิจพอเพียงสำหรับเกษตรกร

แนวคิดเศรษฐกิจพอเพียง มีประโยชน์ต่อเกษตรกรเป็นอย่างมาก พระบาทสมเด็จพระเจ้าอยู่หัวได้พระราชทานแนวคิดที่เรียกว่า “การเกษตรทฤษฎีใหม่” เพื่อส่งเสริมและสนับสนุนเกษตรกรให้มีความรู้ความเข้าใจ ตลอดจนสามารถนำไปประยุกต์ใช้ในการประกอบอาชีพ โดยจะต้องตั้งอยู่บนพื้นฐานหลักการทฤษฎีใหม่

สำหรับเกษตรกรนั้น แนวคิดระบบเศรษฐกิจแบบพอเพียงตามแนวพระราชดำริจะตั้งอยู่บนพื้นฐานหลักการ “ทฤษฎีใหม่” 3 ชั้น คือ

ชั้นที่หนึ่ง มีความพอเพียงเลี้ยงตัวเองได้บนพื้นฐานของความประหยัด ขจัดการใช้จ่าย

ชั้นที่สอง รวมพลังกันในรูปกลุ่ม เพื่อทำการผลิต การตลาด การจัดการ รวมทั้งด้าน

สวัสดิการ การศึกษา และการพัฒนาสังคม

ชั้นที่สาม สร้างเครือข่ายกลุ่มอาชีพและขยายกิจกรรมทางเศรษฐกิจให้หลากหลาย โดยประสานความร่วมมือกับภาครัฐ ภาคองค์กรพัฒนา ภาคเอกชน และภาครัฐ ในด้านเงินกู้ การตลาด การผลิต การจัดการและข่าวสารข้อมูล

4.6 กรณีศึกษาเศรษฐกิจพอเพียง

พระบาทสมเด็จพระเจ้าอยู่หัวทรงมีพระราชวินิจฉัย คั่นคว้า ตำรวจ รวบรวมข้อมูลแล้วทำการทดสอบเกี่ยวกับการจัดการทรัพยากรน้ำ ที่ดิน พันธุ์พืช เพื่อให้เกษตรกรสามารถดำรงชีวิตอยู่ในพื้นที่ของตนเองที่เรารู้จักกันในชื่อ “ทฤษฎีใหม่” ให้ความสำคัญการบริหารจัดการที่ดินและน้ำเพื่อการเกษตรในที่ดินที่มีอยู่จำกัดให้เกิดประโยชน์สูงสุด อันเป็นแนวทางการพัฒนาการเกษตรแบบพึ่งตนเอง โดยการปลูกพืช เลี้ยงสัตว์ และทำการประมงให้เกิดการพัฒนาที่ยั่งยืน โดยการทำการเกษตรในลักษณะเศรษฐกิจพอเพียง เพื่อให้เกิดความพออยู่พอกิน พระองค์ทรงนำทฤษฎีดังกล่าวไปทำการทดลองที่วัดมงคลชัยพัฒนา ตำบลห้วยาง และตำบลเขาหินพัฒนา อำเภอเมือง (ปัจจุบันคืออำเภอเฉลิมพระเกียรติ) จังหวัดสระบุรี ในปี พ.ศ. 2535 ซึ่งประสบผลสำเร็จเป็นอย่างดี

โครงการทฤษฎีใหม่ตามแนวพระราชดำริที่จังหวัดสระบุรี ได้เริ่มต้นด้วยที่ดินจำนวน 15 ไร่ ไก่วัดมงคล (ภายหลังพระราชทานชื่อนี้ว่า วัดมงคลชัยพัฒนา) จัดทำเป็นศูนย์บริการและมีการขุดบ่อน้ำเพื่อใช้ในการเพาะปลูก ทำให้สามารถปลูกข้าว ผัก และได้ผลได้ ต่อมาได้ขยายพื้นที่เพิ่มอีก 30 ไร่ เป็นศูนย์พัฒนาและได้แบ่งที่ดินเป็น 3 ส่วน กล่าวคือ ส่วนหนึ่งจัดสรรไว้สำหรับปลูกข้าว อีกส่วนหนึ่งจัดสรรสำหรับการปลูกพืชสวน พืชไร่ และอีกส่วนที่เหลือเป็นที่สำหรับบุคคล การดำเนินการได้ผลดีมาก สามารถสร้างกำไรได้

ต่อมาได้ขยายโครงการมาใช้ที่อำเภอเขาวง จังหวัดกาฬสินธุ์ ช่วยให้เกษตรกรในพื้นที่ที่ต้องประสบกับภาวะแห้งแล้ง การเกษตรต้องพึ่งพาน้ำฝน ก็สามารถมีเศรษฐกิจที่พอเพียงได้ จากเดิมซึ่งไม่สามารถผลิตข้าวได้พอกับความต้องการ เกษตรกรหลายรายที่เข้าร่วมโครงการประสบผลสำเร็จในพื้นที่ของตนเป็นอย่างดี

จากแนวคิดของระบบเศรษฐกิจพอเพียงดังกล่าวข้างต้น จึงนำไปสู่ นโยบายตามระเบียบสำนักนายกรัฐมนตรีว่าด้วยคณะกรรมการอำนวยการหนึ่งตำบลหนึ่งผลิตภัณฑ์แห่งชาติ พ.ศ. 2544 เพื่อส่งเสริมสนับสนุนกระบวนการพัฒนาท้องถิ่น สร้างชุมชนให้เข้มแข็งเพื่อพึ่งตนเองได้ ให้ประชาชนมีส่วนร่วมในการสร้างงาน สร้างรายได้ ด้วยการนำทรัพยากรและภูมิปัญญาในท้องถิ่นมาพัฒนาเป็นผลิตภัณฑ์ที่มีจุดเด่น และมีมูลค่าเป็นที่ต้องการของตลาดทั้งในและต่างประเทศ และสอดคล้องกับวัฒนธรรมและวิถีชีวิตของท้องถิ่น

กล่าวโดยสรุป ปรัชญาหรือแนวคิดเศรษฐกิจพอเพียงจึงเป็นของประชาชนในทุกๆระดับ ตั้งแต่ระดับครอบครัว ระดับชุมชน จนถึงระดับประเทศ แนวพระราชดำริเศรษฐกิจพอเพียงเป็นทางเลือกใหม่ของประชาชนชาวไทย เพื่อที่จะสามารถดำรงชีวิตแบบพออยู่พอกิน และสามารถพึ่งพาตนเองได้ เศรษฐกิจพอเพียงจึงมีความสำคัญต่อการพัฒนาประเทศอันจะนำไปสู่สังคมที่มีคุณภาพทั้งทางด้านเศรษฐกิจและสังคมอย่างยั่งยืนตลอดไป

โดยเศรษฐกิจพอเพียงเป็นปรัชญาที่ยึดหลักทางสายกลาง (มี 3 ห่วง) คือ ยึดความพอประมาณ มีภูมิคุ้มกันในตัวที่ดี และมีเหตุผล โดยมีเงื่อนไข 2 ประการ คือ มีความรู้ รอบคอบ ระมัดระวัง และเงื่อนไขที่ 2 มีคุณธรรม ซื่อสัตย์สุจริต ขยันอดทน และการแบ่งปัน มีความสัมพันธ์กับภูมิปัญญาท้องถิ่นในฐานะตัวแบบของชุมชนหรือของท้องถิ่น ภูมิปัญญาท้องถิ่นจึงต้องยึดแนวเศรษฐกิจพอเพียงเป็นเครื่องมือในการดำเนินชีวิตคือ 3 ห่วง และ 2 เงื่อนไข

5. การทดสอบประสิทธิภาพ

ชุดการเรียนรู้ที่ผู้วิจัยได้พัฒนาขึ้นได้นำมาทดสอบประสิทธิภาพ การทดสอบประสิทธิภาพ ใช้กระบวนการของศาสตราจารย์ ดร.ชัยงค์ พรหมวงศ์ ครอบคลุม (1) ความหมายของการทดสอบประสิทธิภาพ (2) ความจำเป็นต้องการประสิทธิภาพ (3) กำหนดเกณฑ์ประสิทธิภาพ (4) การคำนวณหาประสิทธิภาพ (5) ขั้นตอนการดำเนินการทดสอบประสิทธิภาพ และ (6) การยอมรับหรือไม่ยอมรับประสิทธิภาพ

5.1 ความหมายของการทดสอบประสิทธิภาพ

การทดสอบประสิทธิภาพของชุดการเรียนรู้ (Development Testing) หมายถึง การนำชุดการเรียนรู้ไปทดลองใช้ (Try Out) เพื่อปรับปรุงแล้วนำไปทดลองสอนจริง (Trial Run) นำผลที่ได้มาปรับปรุงแก้ไข เสร็จแล้วจึงผลิตออกมาเป็นจำนวนมาก (ชัยงค์ พรหมวงศ์ สมเชาว์ เนตรประเสริฐ และสุดา สิ้นสกุล 2520: 134)

5.2 ความจำเป็นที่ต้องทดสอบประสิทธิภาพ

ในการผลิตระบบการดำเนินงานทุกประเภท จำต้องมีการตรวจสอบระบบ เพื่อเป็นการประกันว่ามีประสิทธิภาพจริงตามที่มุ่งหวังหรือไม่ การทดสอบประสิทธิภาพ มีความจำเป็นด้วยเหตุผล ดังนี้ (ชัยงค์ พรหมวงศ์ สมเชาว์ เนตรประเสริฐ และสุดา สิ้นสกุล 2520: 134)

5.2.1 สำหรับหน่วยงานที่ผลิต เป็นการประกันคุณภาพขั้นสูง เหมาะในการลงทุนผลิตเป็นจำนวนมาก หากไม่มีการหาประสิทธิภาพเสียก่อนแล้ว หากผลิตออกมาใช้ประโยชน์ไม่ได้ก็ต้องทำใหม่เป็นการสิ้นเปลืองทั้งเวลา แรงงาน และเงินทอง

5.2.2 สำหรับผู้ใช้ ทำหน้าที่สร้างสภาพการเรียนรู้ให้นักเรียนเปลี่ยนแปลงพฤติกรรมตามที่มุ่งหวัง บางครั้งต้องสอนแทนครู ดังนั้น ก่อนนำชุดการเรียนรู้ไปใช้ ครูควรมั่นใจว่าชุดการเรียนนั้นมีประสิทธิภาพในการช่วยให้นักเรียนเกิดการเรียนรู้จริง การหาประสิทธิภาพตามลำดับช่วยให้เราได้ชุดการเรียนรู้ที่มีคุณค่าทางการสอนจริงตามเกณฑ์ที่กำหนดไว้

5.2.3 สำหรับผู้ผลิต การทดสอบประสิทธิภาพจะทำให้ผู้ผลิตมั่นใจได้ว่า เนื้อหาสาระที่บรรจุลงในชุดการเรียนรู้เหมาะสม ง่ายต่อการเข้าใจ ช่วยให้ผู้ผลิตมีความชำนาญสูง เป็นการประหยัดแรงสมอง แรงงาน เวลา และเงินทองในการเตรียมต้นแบบ

โดยสรุป ความจำเป็นที่ต้องหาประสิทธิภาพของชุดการเรียนรู้ มีดังนี้ คือ (1) เป็นการประกันคุณภาพของชุดการเรียนรู้ ไม่ให้เกิดการสิ้นเปลืองด้านค่าใช้จ่ายและเวลา (2) มีคุณค่าทางการสอนจริงตามเกณฑ์ สามารถเปลี่ยนพฤติกรรมนักเรียนตามที่มุ่งหวัง และ (3) ช่วยทำให้ผู้ผลิตเกิดความมั่นใจว่า เนื้อหาสาระที่บรรจุลงในชุดการเรียนรู้เหมาะสม และง่ายต่อการเข้าใจ

5.3 กำหนดเกณฑ์ประสิทธิภาพ

เกณฑ์ประสิทธิภาพ หมายถึง ระดับประสิทธิภาพของชุดการเรียนรู้ที่ช่วยให้นักเรียนเกิดการเรียนรู้เป็นระดับที่ผู้ผลิตชุดการเรียนรู้พึงพอใจว่า หากชุดการเรียนรู้มีประสิทธิภาพถึงระดับขั้นแล้ว ชุดการเรียนรู้ก็มีคุณค่านำไปสอนนักเรียน และคุ้มค่าแก่การลงทุนผลิตออกมาเป็นจำนวนมาก การกำหนดเกณฑ์ประสิทธิภาพกระทำได้ โดยการประเมินผลพฤติกรรมของนักเรียน 2 ประเภท คือ พฤติกรรมต่อเนื่อง (กระบวนการ) และพฤติกรรมขั้นสุดท้าย (ผลลัพธ์) โดยกำหนดค่าประสิทธิภาพเป็น E_1 (ประสิทธิภาพของกระบวนการ) E_2 (ประสิทธิภาพของผลลัพธ์) (ชัยยงค์ พรหมวงศ์ สม เชาวี เนตรประเสริฐ และสุดา สีนสกุล 2520: 135)

5.3.1 ประเมินพฤติกรรมต่อเนื่อง (Transition Behavior) คือ การประเมินผลต่อเนื่องซึ่งประกอบด้วย พฤติกรรมย่อยหลาย ๆ พฤติกรรม เรียกว่า “กระบวนการ” (Process) ของนักเรียนที่สังเกตจากการประกอบกิจกรรมกลุ่ม (รายงานของกลุ่ม) และรายงานบุคคล ได้แก่ งานที่มอบหมาย และกิจกรรมอื่นใดที่ครูกำหนดไว้

5.3.2 ประเมินพฤติกรรมขั้นสุดท้าย (Terminal Behavior) คือ ประเมินผลลัพธ์ (Product) ของนักเรียน โดยพิจารณาจากการสอบหลังเรียนและการสอบไล่

ประสิทธิภาพของชุดการเรียนรู้จะกำหนดเป็นเกณฑ์ที่ครูคาดหมายว่า นักเรียนจะเปลี่ยนเป็นที่พึงพอใจ โดยกำหนดให้เป็นเปอร์เซ็นต์ของผลเฉลี่ยของคะแนนการทำงาน และการประกอบกิจกรรมของนักเรียนทั้งหมดต่อเปอร์เซ็นต์ของผลการสอบหลังเรียนของนักเรียนทั้งหมด นั่นคือ E_1/E_2 คือ ประสิทธิภาพของกระบวนการ/ประสิทธิภาพของผลลัพธ์

การกำหนดเกณฑ์ E_1/E_2 ให้มีค่าเท่าใดนั้นให้ครูเป็นผู้พิจารณาตามความพอใจ โดยปรกติเนื้อหาที่เป็นความรู้ ความจำมักจะตั้งไว้ 80/80, 85/85 หรือ 90/90 ส่วนเนื้อหาที่เป็นทักษะหรือเจตคติศึกษาตั้งไว้ต่ำกว่านี้ เช่น 75/75 เป็นต้น อย่างไรก็ตาม ไม่ควรตั้งเกณฑ์ไว้ต่อเพราะตั้งเกณฑ์ไว้เท่าใดก็มักจะได้ผลเท่านั้น

โดยสรุป การกำหนดเกณฑ์ประสิทธิภาพของชุดการเรียนรู้ คือ ระดับของคุณภาพของชุดการเรียนรู้ที่จะนำไปใช้ โดยมีการประเมินพฤติกรรมของนักเรียนเป็นทั้งพฤติกรรมต่อเนื่องที่เป็นกระบวนการ (E_1) และพฤติกรรมขั้นสุดท้ายที่เป็นผลลัพธ์ (E_2)

5.4 การคำนวณหาประสิทธิภาพ โดยใช้สูตร E_1/E_2 ดังนี้

$$E_1 = \frac{\left(\frac{\sum X}{N}\right)}{A} \times 100$$

เมื่อ E_1	คือ	ประสิทธิภาพของกระบวนการ
$\sum X$	คือ	คะแนนรวมของแบบฝึกหัดหรืองานของนักเรียนทั้งหมดที่ได้
A	คือ	คะแนนเต็มของแบบฝึกหัดหรืองานทั้งหมดรวมกัน
N	คือ	จำนวนนักเรียน

$$E_2 = \frac{\left(\frac{\sum F}{N}\right)}{B} \times 100$$

เมื่อ E_2	คือ	ประสิทธิภาพของผลลัพธ์
$\sum F$	คือ	คะแนนรวมของแบบทดสอบหลังเรียนของนักเรียนทั้งหมดที่ได้
A	คือ	คะแนนเต็มของแบบทดสอบหลังเรียน
N	คือ	จำนวนนักเรียน

5.5 ขั้นตอนการทดสอบประสิทธิภาพ

ชัยยงค์ พรหมวงศ์ สมเชาว์ เนตรประเสริฐ และสุดา สิ้นสกุล (2520: 137-138) กล่าวว่า เมื่อผลิตชุดการเรียนขึ้นเป็นต้นแบบแล้ว ต้องนำชุดการเรียนไปหาประสิทธิภาพเบื้องต้นตามขั้นตอน ดังนี้

5.5.1 การทดสอบประสิทธิภาพแบบเดี่ยว คือ ทดลองกับนักเรียน 1 คน โดยใช้นักเรียนอ่อน ปานกลาง และเก่ง คำนวณหาประสิทธิภาพเสร็จแล้วปรับปรุงให้ดีขึ้น โดยปรกติคะแนนที่ได้จากการทดลองแบบนี้จะได้คะแนนต่ำกว่าเกณฑ์มาก แต่ไม่ต้องวิตกเมื่อปรับปรุงแล้วจะสูงขึ้นมากก่อนนำไปทดลองแบบกลุ่มในขั้นนี้ E_1/E_2 ที่ได้จะมีค่าประมาณ 60/60

5.5.2 การทดสอบประสิทธิภาพแบบกลุ่ม คือ การทดลองกับนักเรียน 6-10 คน (ละนักเรียนเก่ง ปานกลาง และอ่อน) คำนวณหาประสิทธิภาพแล้วปรับปรุง ในคราวนี้คะแนนของนักเรียนจะเพิ่มขึ้นอีกเกือบเท่าเกณฑ์โดยเฉลี่ยห่างจากเกณฑ์ประมาณ 10% นั่นคือ E_1/E_2 ที่ได้จะมีค่าประมาณ 70/70

5.5.3 การทดสอบประสิทธิภาพแบบภาคสนาม คือ การทดลองกับนักเรียนทั้งชั้น 40-100 คน ควรเลือกห้องเรียนที่มีนักเรียนคละกัน ที่มีระดับผลการเรียนอ่อน ปานกลาง และเก่ง คำนวณหาประสิทธิภาพแล้วทำการปรับปรุง ผลลัพธ์ที่ได้ควรใกล้เคียงกับเกณฑ์ที่ตั้งไว้ หากต่ำกว่าเกณฑ์ ไม่เกิน 2.5% ก็ให้ยอมรับ หากแตกต่างกันมาก ครูต้องกำหนดเกณฑ์ประสิทธิภาพ โดยยึดสภาพความจริงเป็นเกณฑ์

โดยสรุป ขั้นตอนการดำเนินการทดสอบประสิทธิภาพของชุดการเรียนครอบคลุม (1) การทดสอบประสิทธิภาพแบบเดี่ยว (2) การทดสอบประสิทธิภาพแบบกลุ่ม และ (3) การทดสอบประสิทธิภาพแบบภาคสนาม

5.6 การยอมรับหรือไม่ยอมรับประสิทธิภาพ

ชัยยงค์ พรหมวงศ์ สมเชาว์ เนตรประเสริฐ และสุดา สิ้นสกุล (2520: 142) กล่าวถึงการยอมรับประสิทธิภาพ ให้ถือค่าความคลาดเคลื่อนที่ระดับ .05 นั่นคือ ประสิทธิภาพของชุดการเรียนทางอิเล็กทรอนิกส์สำหรับการสอนแบบศูนย์การเรียน ไม่ควรต่ำหรือสูงกว่า $\pm 2.5\%$ การยอมรับประสิทธิภาพของชุดการเรียนทางอิเล็กทรอนิกส์สำหรับการสอนแบบศูนย์การเรียน จะยอมรับได้เมื่อมีค่าเท่ากับเกณฑ์หรือสูงกว่าเกณฑ์ไม่เกิน $\pm 2.5\%$ ซึ่งกำหนดไว้ 3 ระดับ คือ

5.6.1 สูงกว่าเกณฑ์ เมื่อประสิทธิภาพชุดการเรียน สูงกว่าเกณฑ์ที่ตั้งไว้มีค่าเกิน 2.5% ขึ้นไป ต้องปรับกิจกรรมและแบบทดสอบ และทดลองใหม่ หากค่ายังสูงเกิน 2.5% ต้องปรับเกณฑ์ให้สูงขึ้น

5.6.2 เท่าเกณฑ์ เมื่อประสิทธิภาพชุดการเรียน เท่ากับหรือสูงกว่าเกณฑ์ที่ตั้งไว้ แต่ไม่เกิน $\pm 2.5\%$

5.6.3 ต่ำกว่าเกณฑ์ เมื่อประสิทธิภาพชุดการเรียนต่ำกว่าเกณฑ์ที่ตั้งไว้ มีค่าต่ำกว่า 2.5% ในการวิจัยครั้งนี้ ผู้วิจัยได้ตั้งเกณฑ์ประสิทธิภาพ 80/80 โดยมีเกณฑ์การยอมรับ ประสิทธิภาพของชุดการเรียนทางอิเล็กทรอนิกส์ 3 เกณฑ์ คือ เท่าเกณฑ์ 80/80 สูงกว่าเกณฑ์ 2.5% และต่ำกว่าเกณฑ์ 2.5%

6. งานวิจัยที่เกี่ยวข้อง

งานวิจัยที่เกี่ยวข้องรวบรวมเสนอใน 2 ประเด็น ประเด็นแรก เป็นการวิจัยเกี่ยวกับภูมิปัญญาท้องถิ่นในการพัฒนาหลักสูตรและจัดการเรียนการสอน ประเด็นที่สอง เป็นงานวิจัยที่มุ่งศึกษาเศรษฐกิจพอเพียงกับการจัดการเรียนการสอน

6.1 งานวิจัยเกี่ยวกับภูมิปัญญาท้องถิ่นในการพัฒนาหลักสูตรและการจัดการเรียนการสอน ได้แก่ งานวิจัยในช่วงปี พ.ศ. 2539 – 2546 มีผลการวิจัย ดังนี้

ประกอบ ใจมั่น (2539) ได้ศึกษาสภาพปัญหาและความต้องการเกี่ยวกับการใช้ภูมิปัญญาท้องถิ่นในการเรียนการสอนในโรงเรียน โครงการขยายโอกาสทางการศึกษาขั้นพื้นฐาน สังกัดสำนักงานการประถมศึกษาจังหวัดภาคตะวันออกเฉียงเหนือตอนล่าง ผลการวิจัยพบว่า (1) การเลือกภูมิปัญญาท้องถิ่น ได้คำนึงถึงผู้เรียน หลักสูตร เนื้อหาวิชา และคุณสมบัติภูมิปัญญาท้องถิ่น (2) การเตรียมการ มีการเตรียมครูผู้สอน ผู้เรียนภูมิปัญญาท้องถิ่น สื่อการเรียนการสอน และเตรียมการเรียนการสอนล่วงหน้าก่อนการเรียนการสอน (3) มีการใช้ภูมิปัญญาท้องถิ่นในชั้นดำเนินการสอน โดยมีการสาธิตแบ่งกลุ่มฝึกปฏิบัติงาน (4) การประเมินการใช้ภูมิปัญญาท้องถิ่นมีการประเมินผู้เรียนและภูมิปัญญาท้องถิ่นโดยการสังเกตระหว่างการเรียนการสอน และในปีเดียวกัน มณฑิชา ชนะสิทธิ์ (2539) ได้ศึกษาสภาพและปัญหาการพัฒนาหลักสูตรของโรงเรียนประถมศึกษาในโครงการพัฒนาหลักสูตรท้องถิ่น โดยภูมิปัญญาชาวบ้าน สังกัดสำนักงานการประถมศึกษาจังหวัดสงขลา ผลการวิจัยพบว่า การนำหลักสูตรไปใช้โรงเรียนส่วนใหญ่เชิญปราชญ์ชาวบ้านที่มีความรู้ด้านเกษตรกรรมมาเป็นวิทยากรในบางเนื้อหา จัดกิจกรรมการเรียนการสอน โดยใช้วิธีสอนแบบสาธิต และใช้เทคนิคการเสริมแรงทางบวก สื่อการเรียนการสอนที่ใช้ส่วนใหญ่เป็นของจริงที่ได้จากแหล่งทรัพยากรในชุมชน ซึ่งผลการวิจัยสอดคล้องกับ ศิริพงษ์ นวลแก้ว (2540) ที่พบว่า การนำภูมิปัญญาชาวบ้านมาใช้ในการพัฒนาหลักสูตรท้องถิ่นของโรงเรียนประถมศึกษา สังกัดสำนักงานการประถมศึกษาจังหวัดแม่ฮ่องสอนนั้นส่วนใหญ่ใช้วิธีเชิญปราชญ์ชาวบ้านที่เป็นช่างเทคนิคหรือช่างฝีมือมาเป็นวิทยากร ต่อมาในปี 2542 นิตยา บุตรศรี พบว่าวิธีการนำภูมิปัญญาชาวบ้านมาใช้ในการพัฒนาหลักสูตรท้องถิ่นของโรงเรียนนั้น ครูผู้สอนดำเนินการโดยนำความรู้ที่เป็นภูมิปัญญาชาวบ้านจากประสบการณ์เดิมของตนมากำหนดรายละเอียดของเนื้อหาวิชาและดำเนินการสอนเอง ในการปรับกิจกรรมการเรียนการสอนนั้น ครูผู้สอนใช้วิธีมอบหมายให้นักเรียนไปศึกษาหรือรวบรวมความรู้จากผู้รู้ในท้องถิ่น แล้วนำข้อมูลที่ได้มาอภิปรายและสรุปร่วมกันในชั้นเรียน การให้นักเรียนศึกษากับผู้รู้โดยการเชิญผู้รู้ในท้องถิ่นเข้ามาถ่ายทอดความรู้ในโรงเรียน สำหรับการจัดกิจกรรมเสริมครูผู้สอนดำเนินการ โดยนำนักเรียนไปเข้าร่วมกิจกรรมที่เกี่ยวกับภูมิปัญญาชาวบ้านในท้องถิ่น

ยุพร จานประดับ (2544) ได้ศึกษาภูมิปัญญาท้องถิ่นกับการจัดการการศึกษาระดับประถมศึกษา สังกัดกรุงเทพมหานคร ผลการวิจัยพบว่า 1) การนำภูมิปัญญาท้องถิ่นมาใช้ในการจัดการการศึกษาในระดับชั้นประถมศึกษา (1) ด้านคติ ความคิด ความเชื่อ ส่วนใหญ่ครูนำแบบพุทธมาใช้ในระดับชั้นประถมศึกษาปีที่ 3 สำหรับแบบพราหมณ์ และแบบบุคลิก ส่วนใหญ่ครูนำมาใช้ในระดับชั้นประถมศึกษาปีที่ 6 (2) ด้านศิลปะ วัฒนธรรม ขนบธรรมเนียม ประเพณี ส่วนใหญ่ครูนำศิลปะการร้องเพลงมาใช้ในระดับชั้นประถมศึกษาปีที่ 5 และระดับชั้นประถมศึกษาปีที่ 6 ส่วน

ใหญ่ครูนำศิลปะการวาดภาพลายเส้น ศิลปะการแกะสลักผักและผลไม้ ศิลปะการรำไทย ศิลปะดนตรีไทย ศิลปะทางภาษา และศิลปะโบราณสถาน โบราณวัตถุ มาใช้ในระดับชั้นประถมศึกษาปีที่ 6 สำหรับวัฒนธรรมต่างๆ ส่วนใหญ่ครูนำมาใช้ในระดับชั้นประถมศึกษาปีที่ 3 ระดับชั้นประถมศึกษาปีที่ 5 และระดับชั้นประถมศึกษาปีที่ 6 และส่วนใหญ่ครูนำประเพณีที่ทำกันทั่วไป ประเพณีเกี่ยวกับพุทธศาสนาและประเพณีสำหรับตัวบุคคล มาใช้ในระดับชั้นประถมศึกษาปีที่ 5 (3) ด้านการประกอบอาชีพในท้องถิ่น ส่วนใหญ่ครูนำการทำสมุนไพรรักษาโรค การทำขนมไทย การเกษตร การทำน้ำอบไทย และการทำรูปหอม มาใช้ในระดับชั้นประถมศึกษาปีที่ 6 (4) ด้านแนวปฏิบัติท้องถิ่นหรือเทคโนโลยีชาวบ้าน ส่วนใหญ่ครูนำการทำเกษตรแบบธรรมชาติและการทำหัวโขนมาใช้ในระดับชั้นประถมศึกษาปีที่ 6 2) การนำภูมิปัญญาท้องถิ่นมาใช้ในการจัดการเรียนการสอนในกลุ่มประสบการณ์ (1) ด้านคติ ความคิด ความเชื่อ ส่วนใหญ่ครูนำแบบพุทธ แบบพราหมณ์ และแบบบุคคล มาจัดอยู่ในกลุ่มสร้างเสริมประสบการณ์ชีวิต (2) ด้านศิลปะ วัฒนธรรม ขนบธรรมเนียม ประเพณี ส่วนใหญ่ครูนำศิลปะการร้องเพลง ศิลปะการวาดภาพลายเส้น ศิลปะการรำไทย และศิลปะดนตรีไทย มาจัดอยู่ในกลุ่มสร้างเสริมลักษณะนิสัย ส่วนใหญ่ครูนำศิลปะการแกะสลักผักและผลไม้มาจัดอยู่ในกลุ่มการทำงานและพื้นฐานอาชีพ สำหรับศิลปะทางภาษา ส่วนใหญ่ครูนำมาจัดอยู่ในกลุ่มทักษะภาษาไทย และส่วนใหญ่ครูนำศิลปะ โบราณสถาน โบราณวัตถุ วัฒนธรรมต่างๆ ประเพณีที่ทำกันทั่วไป ประเพณีเกี่ยวกับพุทธศาสนา และประเพณีสำหรับตัวบุคคล มาจัดอยู่ในกลุ่มสร้างเสริมประสบการณ์ชีวิต (3) ด้านการประกอบอาชีพในท้องถิ่น ส่วนใหญ่ครูนำการทำสมุนไพรรักษาโรค การทำขนมไทย การเกษตร การทำน้ำอบไทย และการทำรูปหอม มาจัดอยู่ในกลุ่มการทำงานพื้นฐานอาชีพ (4) ด้านแนวปฏิบัติ หรือเทคโนโลยีชาวบ้าน ส่วนใหญ่ครูนำการทำเกษตรแบบธรรมชาติและการทำหัวโขน มาจัดสอนในกลุ่มการทำงานและพื้นฐานอาชีพ 3) วิธีการถ่ายทอดภูมิปัญญาท้องถิ่น ส่วนใหญ่เจ้าของภูมิปัญญาท้องถิ่นถ่ายทอดความรู้โดยตรงให้แก่แก่นักเรียนทุกค้ำ

นัทธี พงษ์คนตรี (2544) ได้ศึกษาภูมิปัญญาท้องถิ่นกับการจัดการเรียนการสอนระดับมัธยมศึกษาในโรงเรียนคาทอลิกสังกัดสังฆมณฑลจังหวัดจันทบุรี ผลการวิจัยพบว่า ครูผู้สอนระดับมัธยมศึกษาในโรงเรียนคาทอลิกสังกัดสังฆมณฑลจันทบุรี มีการนำภูมิปัญญาท้องถิ่น กลุ่มศิลปวัฒนธรรมและขนบธรรมเนียมประเพณีที่เป็นแบบแผนของการดำเนินชีวิตที่ปฏิบัติสืบทอดกันมา มาใช้ในการจัดการเรียนการสอนมากที่สุด และครูผู้สอนมีปัญหาในการนำภูมิปัญญาท้องถิ่นมาใช้ในการจัดการเรียนการสอนอยู่ในระดับน้อย เมื่อทำการเปรียบเทียบเป็นรายคู่พบว่า ครูผู้สอนแต่ละหมวดวิชามีการนำภูมิปัญญาท้องถิ่นมาใช้ในการจัดการเรียนการสอนไม่แตกต่างกัน

ประทีป หวานซิด (2545) ได้ศึกษาสภาพปัญหาและความต้องการใช้ภูมิปัญญาท้องถิ่นในการเรียนการสอนในโรงเรียนสังกัดกรมสามัญศึกษา จังหวัดกาญจนบุรี ผลการวิจัยพบว่า ครูผู้สอนส่วนใหญ่เป็นเพศหญิง อายุ 41-50 ปี ส่วนใหญ่มีการศึกษาระดับปริญญาตรี มีประสบการณ์การสอนมากกว่า 20 ปี สอนในโรงเรียนขนาดกลาง และส่วนใหญ่สอนกลุ่มวิชาสังคมศึกษา ไม่เคยรับการอบรมหรือประชุมสัมมนาเกี่ยวกับการนำภูมิปัญญาท้องถิ่นไปใช้ในการเรียนการสอน การนำภูมิปัญญาท้องถิ่นไปใช้ในการเรียนการสอนจะใช้วิธีศึกษาจากเอกสาร ขอคำปรึกษาจากผู้รู้ในท้องถิ่นและสำรวจแหล่งภูมิปัญญาท้องถิ่น การสอนเกี่ยวกับภูมิปัญญาท้องถิ่นใช้การสอนแบบบรรยายและการศึกษานอกสถานที่ หลังจากใช้ภูมิปัญญาท้องถิ่นในการเรียนการสอน นักเรียนสามารถนำความรู้ที่ได้รับไปใช้ในชีวิตประจำวันได้ และทำให้ผู้เรียนเกิดความสนใจและภาคภูมิใจในภูมิปัญญาท้องถิ่นมากขึ้น ในด้านการประเมินผลการใช้ภูมิปัญญาท้องถิ่นในการเรียน การสอนครูผู้สอนประเมินจากความสนใจของผู้เรียน และประเมินจากเนื้อหาที่เรียน การขาดการสนับสนุนด้านงบประมาณเป็นปัญหาในการนำภูมิปัญญาท้องถิ่นมาใช้ในการเรียนการสอนมากที่สุด รองลงมา คือ ขาดเอกสารและข้อมูลที่รวบรวมไว้ และขาดการวางแผนในการนำภูมิปัญญาท้องถิ่นมาใช้ในการเรียนการสอน ครูผู้สอนมีความต้องการให้มีการจัดสรรงบประมาณให้โรงเรียนเพิ่มเติมและต้องการให้มีการจัดทำหลักสูตรที่เป็นภูมิปัญญาท้องถิ่นรวมทั้งต้องการให้มีการเผยแพร่ประชาสัมพันธ์ ยกย่องเชิดชูเกียรติและคุณค่าของภูมิปัญญาท้องถิ่น

อรรถพร ไผ่เอ๋ย (2551) ได้ศึกษาเรื่อง การใช้ภูมิปัญญาท้องถิ่นในการสอนกลุ่มสาระการเรียนรู้สังคมศึกษา ศาสนา และวัฒนธรรมในสถานศึกษาขั้นพื้นฐานเขตพื้นที่การศึกษาเชิงรอยเขต 1 ผลการวิจัยพบว่า การใช้ภูมิปัญญาท้องถิ่นในการสอน ครูสังคมศึกษาใช้รูปแบบ (1) การเชิญผู้มีความรู้ในภูมิปัญญาท้องถิ่นเข้ามาเป็นวิทยากรให้ความรู้แก่นักเรียนในสถานศึกษา และ 2) การนำนักเรียนเข้าไปเรียนกับผู้ที่มีความรู้ในเรื่องภูมิปัญญาท้องถิ่นถึงแหล่งภูมิปัญญาท้องถิ่นด้วยตนเอง

จากงานวิจัยที่รวบรวมทั้ง 5 เรื่องในช่วงปี 2539-2551 สรุปสาระสำคัญเพื่อนำมาใช้ในการวิจัยครั้งนี้ มีดังนี้

- 1) การใช้ภูมิปัญญาท้องถิ่นต้องคำนึงผู้เรียน หลักสูตร เนื้อหาวิชา และคุณสมบัติภูมิปัญญาท้องถิ่น
- 2) การใช้ภูมิปัญญาท้องถิ่นให้มีการสาธิต และแบ่งกลุ่มฝึกปฏิบัติงาน
- 3) การนำภูมิปัญญาท้องถิ่นมาใช้ในการเรียนการสอนในระดับประถมศึกษา มีการนำการประกอบอาชีพในท้องถิ่น ส่วนใหญ่ครูนำการทำสมุนไพรและการเกษตรด้านแนวปฏิบัติหรือ

เทคโนโลยีชาวบ้าน ส่วนใหญ่ครูนำการทำเกษตรแบบธรรมชาติและการทำหัวโขน มาจัดสอนใน
กลุ่มการทำงานและพื้นฐานอาชีพ

- 4) วิธีการถ่ายทอดครูภูมิปัญญาท้องถิ่น ส่วนใหญ่เจ้าของภูมิปัญญาท้องถิ่นถ่ายทอด
ความรู้โดยตรงแก่นักเรียนทุกด้าน
- 5) การสอนเกี่ยวกับภูมิปัญญาท้องถิ่นใช้การสอนแบบบรรยายและการศึกษานอก
สถานที่
- 6) หลังจากใช้ภูมิปัญญาท้องถิ่นในการเรียนการสอน นักเรียนสามารถนำความรู้ที่ได้รับ
ไปใช้ในชีวิตประจำวันได้ และทำให้นักเรียนเกิดความสนใจและภาคภูมิใจในภูมิปัญญาท้องถิ่นมาก
ขึ้น
- 7) การใช้ภูมิปัญญาท้องถิ่นในการสอน ใช้ได้ 2 รูปแบบ คือ เชิญผู้ที่มีความรู้ในภูมิ
ปัญญาท้องถิ่นเข้ามาเป็นวิทยากรให้ความรู้แก่นักเรียนในสถานศึกษา และนำนักเรียนเข้าไปเรียน
กับผู้ที่มีความรู้ในเรื่องภูมิปัญญาท้องถิ่น

6.2 งานวิจัยเกี่ยวกับเศรษฐกิจพอเพียงกับการจัดการเรียนการสอน

งานวิจัยเกี่ยวกับเศรษฐกิจพอเพียงกับการจัดการเรียนการสอน มี 2 เรื่อง ในปี พ.ศ.
2551 ดังนี้

เสาวลักษณ์ มาพร (2551) ได้ศึกษาความพร้อมในการนำหลักปรัชญาเศรษฐกิจ
พอเพียงไปจัดการศึกษาในสถานศึกษา สังกัดสำนักงานเขตพื้นที่การศึกษาขอนแก่น เขต 2
ผลการวิจัยพบว่า (1) ความพร้อมในการนำหลักปรัชญาเศรษฐกิจพอเพียงไปจัดการศึกษาใน
สถานศึกษาโดยภาพรวมทั้ง 6 ด้าน พบว่า มีความพร้อมในการปฏิบัติอยู่ในระดับมาก และ
ผลการวิจัยรายด้าน พบว่า มีความพร้อมในการปฏิบัติอยู่ในระดับมาก เรียงตามค่าเฉลี่ย 6 ด้าน ดังนี้
ด้านการจัดบรรยากาศและสภาพแวดล้อมภายใน ด้านการพัฒนาหลักสูตร ด้านการจัดระบบบริหาร
จัดการของสถานศึกษา ด้านการให้ผู้ปกครองและชุมชนเข้ามามีส่วนร่วมในการจัดการศึกษาของ
สถานศึกษา และด้านการจัดการเรียนการสอน ตามลำดับ และ (2) ผลการเปรียบเทียบความพร้อม
ในการนำหลักปรัชญาเศรษฐกิจพอเพียงไปจัดการศึกษาในสถานศึกษา ตามขนาดของ โรงเรียน
ระหว่างโรงเรียนขนาดเล็ก โรงเรียนขนาดกลาง และโรงเรียนขนาดใหญ่ พบว่า มีความแตกต่างกัน
อย่างมีนัยสำคัญทางสถิติที่ระดับ .05 เมื่อทดสอบรายคู่ พบว่า โรงเรียนขนาดเล็กกับโรงเรียนขนาด
กลางมีความพร้อมแตกต่างกัน โรงเรียนขนาดเล็กกับโรงเรียนขนาดใหญ่มีความพร้อมแตกต่างกัน
โรงเรียนขนาดกลางกับโรงเรียนขนาดใหญ่มีความพร้อมไม่แตกต่างกัน

เทวิต ศรีสองเมือง (2551) ได้ศึกษาการพัฒนา รูปแบบเครือข่ายการจัดการเรียนการสอนตามปรัชญาของเศรษฐกิจพอเพียงในสถานศึกษาขั้นพื้นฐาน ผลการวิจัยพบว่า (1) รูปแบบเครือข่ายการจัดการเรียนการสอนตามปรัชญาของเศรษฐกิจพอเพียงในสถานศึกษาขั้นพื้นฐานที่พัฒนาขึ้น ประกอบด้วยองค์ประกอบหลัก 6 องค์ประกอบ คือ โครงสร้างของเครือข่าย วัตถุประสงค์ของเครือข่าย บทบาทหน้าที่ของสมาชิกเครือข่าย กิจกรรมของเครือข่าย ผลลัพธ์ที่จะเกิดจากเครือข่าย และปัจจัยที่ส่งผลต่อความสำเร็จของเครือข่าย บทบาทหน้าที่ของแต่ละองค์ประกอบของเครือข่าย ประกอบด้วย กำหนดกรอบการประสานงานและความร่วมมือของสมาชิกเครือข่าย กำหนดเป้าหมายที่ต้องการให้เกิดขึ้นจากการดำเนินงานของเครือข่าย กำหนดภารกิจหรืองานที่สมาชิกในเครือข่ายร่วมกันทำ กำหนดแนวทางการดำเนินกิจกรรมของเครือข่าย กำหนดผลลัพธ์ที่ต้องการให้เกิดขึ้นกับเครือข่าย และ (6) กำหนดปัจจัยที่ส่งผลต่อความสำเร็จของเครือข่าย ซึ่งองค์ประกอบของเครือข่ายทั้ง 6 ด้าน มีความสัมพันธ์เกื้อหนุนซึ่งกันและกัน (3) รูปแบบเครือข่ายการจัดการเรียนการสอนตามปรัชญาของเศรษฐกิจพอเพียงในสถานศึกษาขั้นพื้นฐานที่พัฒนาขึ้น มีความเหมาะสมในการนำไปใช้อยู่ในระดับมาก มีความเป็นไปได้ในการปฏิบัติอยู่ในระดับมาก

จากงานวิจัยที่รวบรวมทั้ง 2 เรื่องในปี พ.ศ. 2551 พบว่า

1. โรงเรียนมีความพร้อมในการนำหลักปรัชญาเศรษฐกิจพอเพียงไปจัดในสถานศึกษาทั้ง 6 ด้าน คือ ด้านการจัดบรรยากาศและสภาพแวดล้อมภายใน ด้านการพัฒนาหลักสูตร ด้านการจัดระบบบริหารจัดการของสถานศึกษา ด้านการให้ผู้ปกครองและชุมชนเข้ามามีส่วนร่วมในการจัดการศึกษาของสถานศึกษา และด้านการจัดการเรียนการสอน
2. รูปแบบเครือข่ายการจัดการเรียนการสอนตามปรัชญาของเศรษฐกิจพอเพียงในสถานศึกษาขั้นพื้นฐาน ประกอบด้วย องค์ประกอบหลัก 6 องค์ประกอบ คือ โครงสร้างของเครือข่าย วัตถุประสงค์ของเครือข่าย บทบาทหน้าที่ของสมาชิกเครือข่าย กิจกรรมของเครือข่าย ผลลัพธ์ที่จะเกิดจากเครือข่าย และปัจจัยที่ส่งผลต่อความสำเร็จของเครือข่าย